

480 Ft (MME-tagoknak térítésmentes)

MADÁRTÁVLAT

Madártani és természetvédelmi folyóirat

XII. évf. 1. szám – 2005. január–február

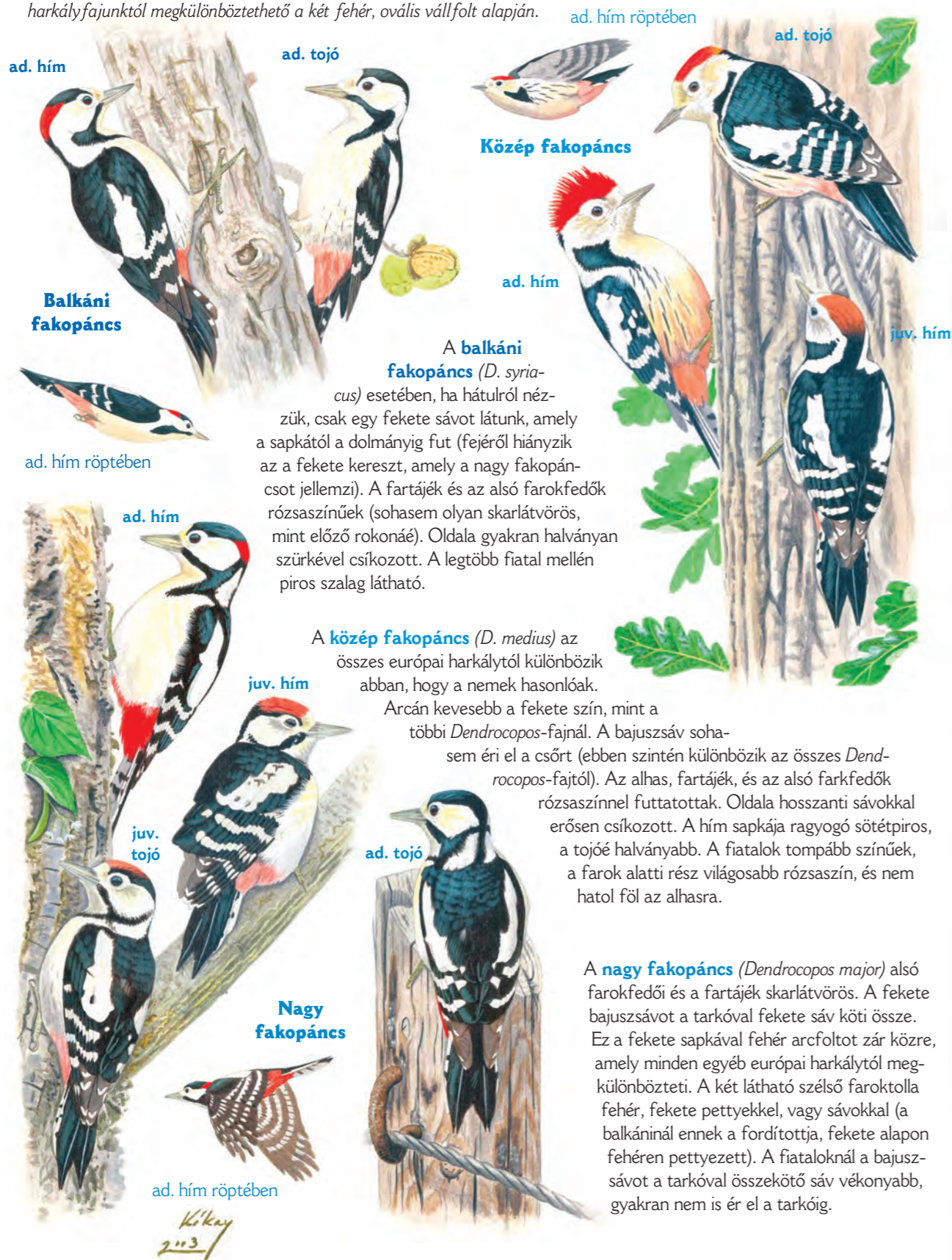
A parlagi sas védelme • A Hortobágy és a madarak • Áttelelő bölömbikák

MADÁR HATÁROZÓ

HARKÁLYOK II.

Itt bemutatott három fakopáncsunk (tarkaharkályunk) az összes többi harkályfajunktól megkülönböztethető a két fehér, ovális vállfolt alapján.

A harkályok iránt érdeklődő olvasóinknak ajánljuk Gerard Gorman: *Woodpeckers of Europe (A Study of the European Picidae)* c. 192 oldalas könyvét, amely a Bruce Coleman kiadó gondozásában jelent meg (ISBN 1-872842-05-4).

Közép fakopáncs

Balkáni fakopáncs

A balkáni fakopáncs (*D. syriacus*)

esetében, ha hátulról nézzük, csak egy fekete sávot látunk, amely a sapkától a dolmányig fut (fejéről hiányzik az a fekete kereszt, amely a nagy fakopáncsot jellemzi). A fartájék és az alsó farokfedők rózsaszínűek (sohasem olyan skarlátvörös, mint előző rokonáé). Oldala gyakran halványan szürkével csíkozott. A legtöbb fiatal mellén piros szalag látható.

A közép fakopáncs (*D. medius*) az összes európai harkálytól különbözik abban, hogy a nemek hasonlóak.

Arcán kevesebb a fekete szín, mint a többi *Dendrocopos*-fajnál. A bajusz sáv sohasem éri el a csőrt (ebben szintén különbözik az összes *Dendrocopos*-fajtól). Az alhas, fartájék, és az alsó farkfedők rózsaszínnel futtatottak. Oldala hosszanti sávokkal erősen csíkozott. A hím sapkája ragyogó sötétpiros, a tojóé halványabb. A fiatalok tompább színűek, a fark alatti rész világosabb rózsaszín, és nem hatol föl az alhasra.

A nagy fakopáncs (*Dendrocopos major*) alsó farkfedői és a fartájék skarlátvörös. A fekete bajusz sávot a tarkóval fekete sáv köti össze. Ez a fekete sapkával fehér arcfoltot zár közre, amely minden egyéb európai harkálytól megkülönbözteti. A két látható szélső faroktolla fehér, fekete pettyekkel, vagy sávokkal (a balkáninál ennek a fordítottja, fekete alapon fehérrel pettyezett). A fiataloknál a bajusz sávot a tarkóval összekötő sáv vékonyabb, gyakran nem is ér el a tarkóig.

Grafika: Kókay Szabolcs - www.kokay.hu

Kiadja a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) kiemelten közhasznú társadalmi szervezet

A természet szolgálatában!

1121 Budapest, Költő utca 21.
Tel: 275-62-47
Fax: 275-62-67
www.mme.hu

Főszerkesztő: Ujhelyi Péter

Munkatársak:

Bagyura János Ragadozóvédelem
Drexler Szilárd MME-hírek
Fatér Imre Tűzokvédelem
Hadarics Tibor Faunisztika
Halmos Gergő Természetvédelem
Karcza Zsolt Vonuláskutatás
Kovács András Natura2000
Lovászi Péter Gólyavédelem
Magyar Gábor Általános madártan
Nagy Károly Monitoring
Péchy Tamás Rákosivipera-védelem
Szabó Balázs Fontos Madárélőhelyek
Szép Tibor Általános madártan
Vándor Barbara Környezeti nevelés
Varga Gábor Web-hírek

Tudományos tanácsadók:

Aradi Csaba (Hortobágyi Nemzeti Park)
Csányi Vilmos (akadémikus, ELTE Etológiai Tanszék)
Csorba Gábor (Magyar Természetudományi Múzeum Állattára)
Csörgő Tibor (ELTE Állatszervezettani Tanszék)
Fekete Gábor (akadémikus, MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézet)
Kordos László (MÁFI Országos Földtani Múzeuma)
Láng István (akadémikus, MTA elnöki tanácsadó)
Molnár V. Attila (Debreceni Egyetem, Növényzeti Tanszék)
Papp László (akadémikus, MTA-MTM Állatökológiai Kutatócsoport)
Somogyi Péter (akadémikus, Anatomical Neuropharmacology Unit, University of Oxford)

Fotográfiai tanácsadók:

J. Artyuhin • Bécsy László • Berta Béla
• Forrány Csaba • Kalotás Zsolt
• Kármán Balázs • Máté Bence • Novák László
• Streit Béla • Suhayda László • Vizúr János

Grafikusok: Kókay Szabolcs, Matyikó Tibor

Tipográfia: Góré András
Tördelés, nyomdai előkészítés: Kitaibel Bt.
Szerkesztőségi titkár: Bányai Lászlóné
Terjesztés: Harangi István

Alapító főszerkesztő: Schmidt Egon
Felelős kiadó: Horváth Zsolt ügyvezető igazgató

Nyomás és kötés: Korrekt Nyomdaipari Kft.
Felelős vezető: Barkó Imre ügyvezető igazgató

ISSN 1217-7156

Támogatónk:

A címlapon: Jégmadár – Molnár Gyula felvétele
Címlapterv: U.P.

Kéziratokkal és lapszerkesztéssel kapcsolatos információk:
www.madartavlat.hu

Központban a tagság

Egyesületünk eddig is nagyra becsülte tagságát, hisz ez a fajta széles körű társadalmi támogatottság szervezetünk legértékesebb „vagyon”. Szakmai hitelünk mellett ez teszi lehetővé, hogy környezetpolitikai kérdésekben komoly tárgyalópartnerként szólhassunk hozzá egy-egy témához, és adott esetben akár a jogszabályalkotás folyamatát is befolyásoljuk.

Nagyrabecsülésünk jeléül folyamatosan bővíteni kívánjuk azokat a szolgáltatásokat, amelyeket tagjainknak bizalmukért, erkölcsi és anyagi támogatásukért cserébe adhatunk.

Az idei évtől kezdődően új, bankkártyához hasonló tagsági igazolványt kap minden kedves tagtársunk. Az év madarával díszített plasztikkártya segítségével számos terméket és szolgáltatást olcsóbban vehet majd igénybe: kedvezményes belépési lehetőséget kap az ország legtöbb állatkertjébe, olcsóbban vásárolhat egyes könyvesboltokban, faiskolákban, virágboltokban, kerékpár- és túrafelszerelési szaküzletekben, és természetesen az MME boltjában is. A kártyához kapcsolódó szolgáltatások körét folyamatosan bővítjük, s ehhez az Ön segítségét is kérjük. Amennyiben kapcsolatban áll olyan vállalkozással, szolgáltatóval, amely a természetvédelem iránti elkötelezettsége révén szívesen támogatná kedvezménytel Magyarországon legnagyobb civil természetvédelmi szervezetének tagságát, kérjük, ajánlja figyelmébe ezt a lehetőséget. A szerződés tervezetét és a hozzá tartozó kísérőlevelet a www.mme.hu honlap nyitólapjáról töltheti le, de kérésére levélben vagy e-mailben is szívesen elküldjük Önnek.

Nem titkolt szándékunk az sem, hogy a bővülő lehetőségekkel további szimpatizánsokat és tagokat nyerjünk meg a madár- és természetvédelem ügyének. Egyesületünk ezért ezúton is kéri kedves tagtársainkat, hogy hívják fel mások figyelmét a csatlakozással járó lehetőségekre.

A fentiekén túl az idei évben már a *Madártávlat* minden számában kisebb-nagyobb ajándékkal is kedveskedni szeretnénk hűséges tagjainknak.

Bízunk benne, hogy a felsorolt változásokat nem csupán jelenlegi tagjaink fogadják nagy örömmel, de a lehetőségekről tájékozódva más madárbarátok is szívesen csatlakoznak egyesületünkhöz.

Élményekben és madárdalban gazdag 2005-ös évet kívánunk minden kedves olvasónknak!

Madárbarát üdvözléssel:
Horváth Zsolt

Tartalom

■ Horváth Márton, Demeter Iván, Kovács András, Fatér Imre, Bagyura János, Szitta Tamás, Firmánszky Gábor: 2005 a parlagi sas védelmének éve	4
■ Halmos Gergő – Nagy Károly: Tanulmány Európa madarainak helyzetéről (Birds in Europe II.)	10
■ Zöld hírek	12
■ Ecsedi Zoltán – ifj. Oláh János: A hortobágyi táj és a madárvilág együttes védelme	13
■ Poszter: Párizs gulipánok	14-15
■ Zöld hírek	17
■ Böhm András: Minden változik – még a jogszabály is!	18
■ Bolla Adrienn: IV. Tatai Vadlúd Sokadalom	20
■ Kalotás Zsolt: Sok lúd sást is győz	21
■ Schmidt Egon: Áttelelő bölömbikák	22
■ Hadarics Tibor: Válogatás 2004 legérdekesebb madártani megfigyelései közül	23
■ Csipogó	26
■ Madártávlat	27

„Mint szépen keringő nemes sas annyira kitölti az amúgy is üres levegőget, akár a hegyvidék akár az alföldek felett, hogy már csak ezért is nagyon megérdemli a védelmet, amit különben a legújabb törvények egész teljességben meg is adtak neki.”

Nagy Jenő (1944): Európa ragadozómadarai – Parlagi sas

2005

a parlagi sas védelmének éve

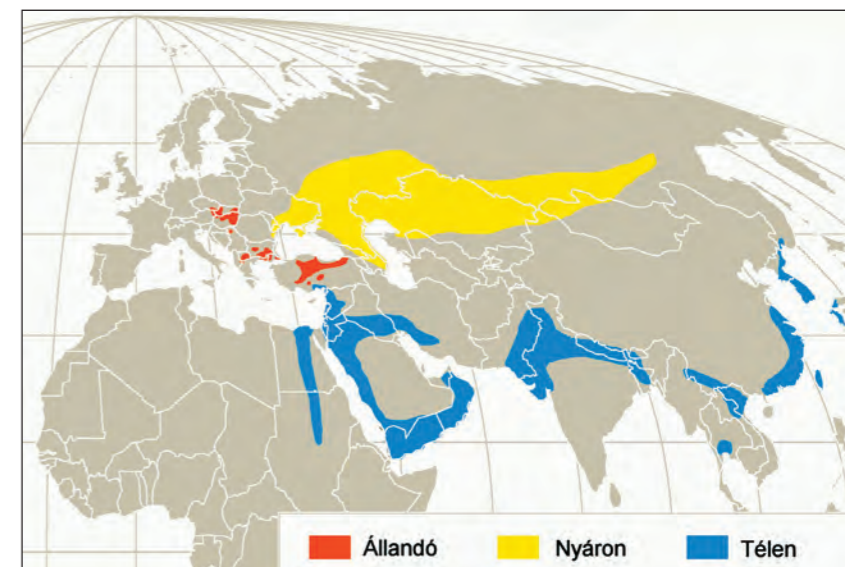
Nagy Jenő 1944-ben még úgy gondolhatta, hogy a négy évvel korábban kihirdetett, valamennyi sasfajra vonatkozó vadászati tilalommal teljes egészében biztosított a fogyasztó sasok védelme hazánkban. A parlagi sas magyarországi állománycsökkenése azonban – az 1954 óta tartó fokozottan védett státusa ellenére – tovább folytatódott, és a korábbi több száz páros állomány a 80-as évek elejére már mindössze mintegy 20-25 párba csökkent. Az elmúlt két évtizedben végzett célzott fajvédelmi akcióknak és a parlagi sas számára kedvező élőhelyi változásoknak köszönhetően a hazai költőállomány – a világon egyedülálló módon – több mint háromszorosára emelkedett, és 2004-ben már meghaladta a 70 párt. Az Európai Unió „új lakóiként” azonban számos új kihívás vár sasainkra, és egyedül a mi felelőségünk megóvni őket a gyorsuló gazdasági fejlődés káros hatásaitól.

PARLAGI SASOK A VILÁGBAN

A parlagi sas (*Aquila heliaca*) hatalmas elterjedési területe az erdőssztyepp régiót követi a Kárpát-medencétől kelet felé egészen a Bajkál-tóig, azonban világalománya ennek ellenére is mindössze mintegy 2000-3000 párból áll, és egész elterjedési területén veszélyeztetett.

A legkeletibb, néhány száz párból álló populáció a Bajkál-tó környékén található, és drasztikusan lecsökkent az elmúlt évtizedekben, feltehetően a délkelet-ázsiai telelőterületeken bekövetkező mérgezőségek következtében. A legnagyobb kelet-európai és nyugat-ázsiai populációkról (nagy részét Oroszország és Kazahsztán területén) rendkívül kevés információ van, de újabb felmérések szerint a mintegy 1500-2500 párból álló állomány viszonylag stabilnak tűnik. A Balkán-félszigeten (Macedóniában és Bulgáriában) végzett legfrissebb kutatások eredményeként mintegy 60 költőpárt ismernek, amely ugyan több mint amennyit korábban feltételeztek, de aggodalomra ad okot, hogy az újabb rágcsálóirtószerek bevezetését követően számos (mérgezésben) elpusztult parlagi sást találnak a régióban.

A Kárpát-medencében található 120 páros parlagisas-populáció valószínűleg az egyetlen a világon, amely a közelmúltban jelentősen növekedett. A Magyarországon (70-75 pár) és Szlovákiában (40-45 pár) költő állomány növekedésével párhuzamosan 1998-ban megjelent a faj Csehországban és 1999-ben Ausztriában is (jelenleg 2-2 költőpár).

A parlagi sas elterjedése a Földön

A korábban parlagisas-alfajnak vélt ibériai sást („spanyol parlagi sas”, *Aquila adalberti*) jelenleg különálló fajnak tartják a kutatók. A rendkívül kis elterjedési területe (Közép- és Délnyugat-Spanyolország) és a mindössze mintegy 200 páros állomány nagysága miatt az ibériai sas a világ egyik legvesélyeztetettebb ragadozómadara.

PARLAGI SASOK MAGYARORSZÁGON

A 80-as évek végéig a Magyarországon megmaradt néhány parlagisas-pár az Északi- és a Dunántúli-középhegység eldugott erdeiben fészkel, és onnan járt le az akár 10-15 kilométerre levő hegylábi táplálkozó-területekre. A 90-es évek folyamán azonban egyre több és több új pár jelent meg síkvidéki, mezőgazdasági élőhelyeken, valamint számos, korábban hegyvidéken költő pár is leköltözött a hegylábi táplálkozó-területeikre, így ma már a hazai állomány kétharmada síkvi-

déken költ. Az állomány növekedés okait nem ismerjük pontosan, de nagy valószínűséggel komoly hatása volt a politikai rendszerváltást követő földhasználati változásoknak (a nagy, egybefüggő monokultúrák felszámolásának, a vegyszerelés csökkentésének, a parlagterületek növekedésének), valamint a célzott fajvédelmi akcióknak (és remélhetőleg a természetvédelemmel kapcsolatos társadalmi tudatosság növekedésének).

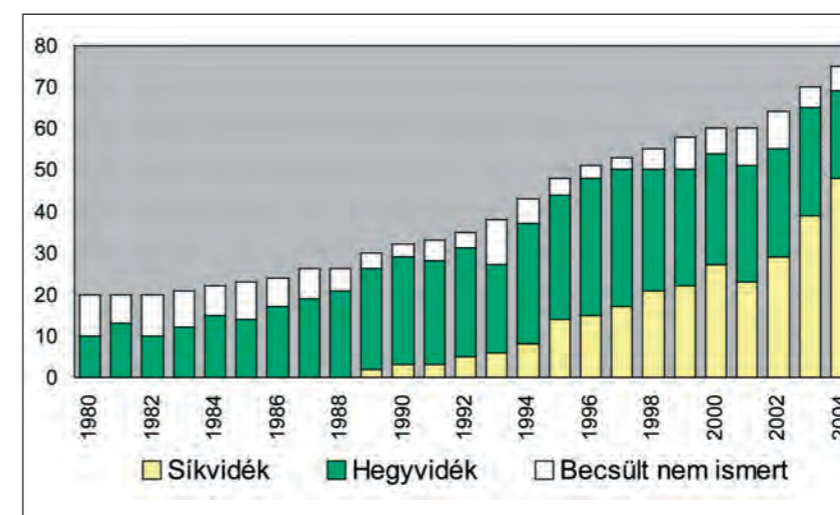
Jelenleg hazánkban a Dunántúli- és az Északi-középhegység erdeiben, valamint Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén, Jász-Nagykun-Szolnok és Békés megye síkvidéki területein ismerünk lakott parlagisas-fészkeket.

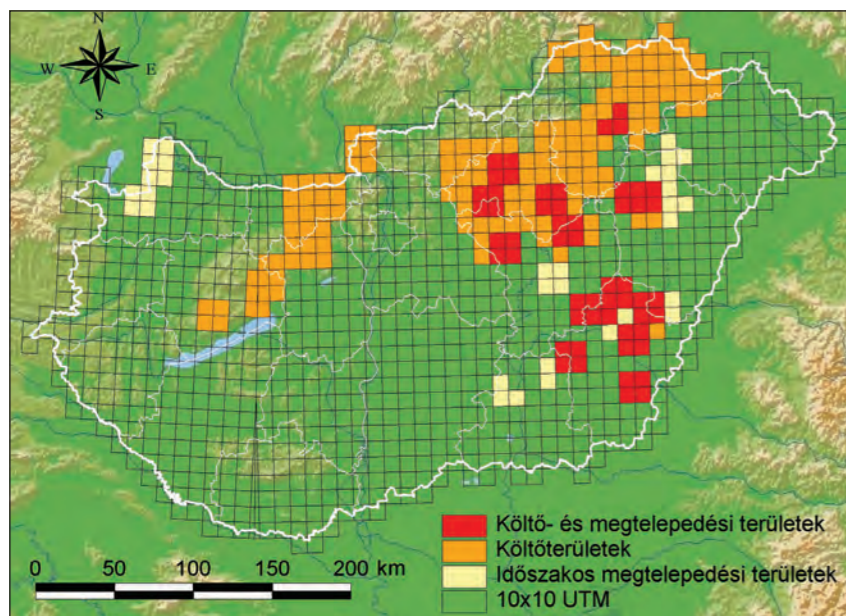
Természetvédelmi szempontból a költőterületeken kívül rendkívül fontosak még azok a területek is, ahol a fiatal, még nem ivarérett sasok töltik életük első 2-4 évét. Ezeket a jól behatárolható élőhelyeket „időszakos megtelepedési területeknek” hívjuk, ahol – különösen a téli időszakban – nem ritka, hogy tíznél több parlagi sas is összeverődik. A legjelentősebb ilyen területek Heves, Jász-Nagykun-Szolnok, Békés, valamint Győr-Moson-Sopron megyékben találhatók.

VESZÉLYEZTETŐ TÉNYEZŐK

Nagy tájleptékű élőhely-átalakítások
Különösen nagy átalakulások várhatók a közeljövőben az EU-hoz történt

A Magyarországon költő parlagisas-párok számának alakulása az elmúlt 25 évben

A parlagi sas előfordulása Magyarországon

csatlakozás következtében felgyorsuló infrastrukturális fejlesztések, valamint a mezőgazdasági tájhasználat változása (intenzifikáció, parlagterületek és legelő-állat-állomány csökkenése) miatt. Ezen folyamatok a közvetlen hatásokon túl (zavarás, fészkelő- vagy táplálkozóterületek felszámolása) félfő, hogy közvetve

a legfontosabb zsákmányállatok (hőrcsög, ürge és apróvadak) állományát is negatívan érinthetik.

Fészkelőhelyek lokális megszűnése

Mind a hegyvidéki, mind a síkvidéki parlagisas-élőhelyek esetében komoly probléma a megfelelő fészkelőfák hiánya.

Az erdős területeken éppen a sasok számára legmegfelelőbb öreg erdők veszélyeztetettek a fakitermelés miatt, hiszen a gazdasági szempontok alapján vezérelt erdészetek számára is éppen ezek a „vágásérett” erdőrészek a legértékesebbek. Különösen rossz a helyzet a nem védett területeken, hiszen itt még fokozottan védett fajok esetében is kevésbé képes a természetvédelem érvényesíteni az érdekeit. A síkvidéken fészkelőhelyül szolgáló fasorokat, facsoportokat pedig leginkább az illegális fakivágások és a kivágott, kiöregedett fák nem megfelelő pótlása veszélyezteti.

Szándékos és véletlen pusztítás

Magyarországon napjainkban a parlagi sasok szándékos pusztítása valószínűleg nem nagyon gyakori eset. Sajnálatosan azonban – még az 1 millió forintos eszmei értéke ellenére is – szinte minden évben előfordul egy-két ilyen eset, amikor lelőnek, megmérgeznek sasokat (akár direkt, akár indirekt módon), kiszednek fészkekből fiókákat, vagy az egész fészket elpusztítják. Más emberi

Madarat tolláról...

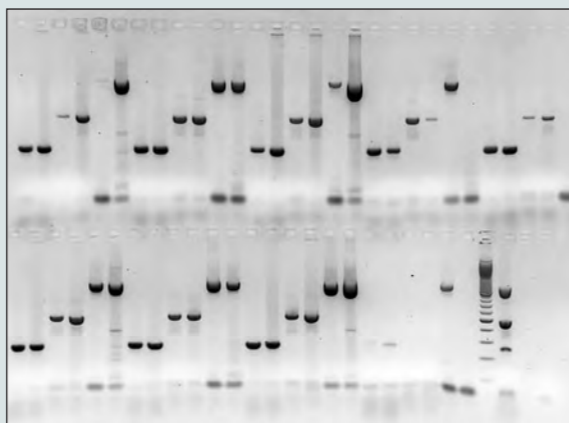

A laikusok mindig csodálkozva nézik, ha egy madarász egyetlen tollból megmondja, hogy az milyen madárfajtól származik. A legújabb technikák segítségével azonban még ennél többre is képesek lehetünk: az erdőben talált egyetlen vedlett sastollból meg tudjuk mondani, hogy az pontosan melyik egyedtől származik, hím vagy tojó volt-e a gazdája, és pár évnyi kutatómunka eredményei alapján még a rokonsági kapcsolatait is „feltérképezhetjük”.

Az elmúlt években spanyolországi kutatókkal együttműködve sikerült egy olyan módszert kidolgoznunk, amelynek segítségével megfelelő minőségű DNS-t vonhatunk ki akár több évtizeddel korábban begyűjtött tollakból is (az eddigi legrégebbi ibériai sas-minta, amelyből sikeresen vontak így ki DNS-t, 150 éves volt!). Az MME Parlagisas-védelmi Munkacsoportja 1997 óta gyűjti szisztematikusan a parlagi sasok tollait az ismert fészkek és kiülőfák alól, így az elmúlt nyolc évből már mintegy 3000 toll áll rendelkezésre a vizsgálatokhoz. Különböző genetikai módszerekkel a DNS-

mintákból meghatározhatjuk az egyedek ivarát és DNS-ujjlenyomatát, így a minták feldolgozása során létrehoztunk egy olyan adatbázist, amely a jövőben szinte valamennyi – hazánkban költő – parlagi sas „ujjlenyomatát” tartalmazni fogja. Egy ilyen kis egyedszámú fajnál – ahol az egész hazai költőpopuláció nem haladja meg a 150 példányt – a természetvédelemnek rendkívül hasznos lesz, ha a korábbi „populációsintú” adatok (költőpárok száma, költési siker) mellett „egyedi szintű” adatok (pl. mortalitás, területhűség) is rendelkezésre állnak majd a védelmi stratégiák tervezésekor, valamint hogy az illegálisan tartott vagy lelőtt madarak azonosítása is lehetővé válik.

Horváth Márton, Vili Nóra és Kalmár Lajos

Ismeretterjesztő tábla az autóparkolóban

tevékenységekhez köthetően, közvetett módon azonban még több sas pusztul el. Tapasztalataink szerint a kifejtett madarak ilyen típusú halálhozami okai között a legfontosabb az elektromos tartóoszlopokon történő áramütés, valamint a vonatokkal és autókkal történő ütközés. A fiókákat és tojásokat pusztulását pedig rendkívül gyakran okozhatja – nagyrészt mezőgazdasági munkákhoz köthető – emberi zavarás (síkvidéken akár a költések 15-30%-ában is!).

Természetes pusztulás

A parlagi sasok facsúcsban, kített helyen épült fészkei gyakran pusztulnak el hevesebb viharokban (tavaly például csak a zempléni térségben négy teljes fészkelő pusztult el így). Egy másik jelentős, természetesnek tekinthető veszélyforrás, hogy a fiatal, tapasztalatlan madarak szüleit elhagyva gyakran nem jutnak elég zsákmányhoz, így éhen pusztulhatnak, vagy legyengülve emberi kézre kerülnek.

PARLAGISAS-VÉDELEM NAPJAINKBAN – LIFE-NATURE PROJEKT 2003-2005

A hazai parlagisas-védelmi munkák jelenleg nagyrészt az MME által koordinált „Parlagisas-védelem a Kárpát-medencében” elnevezésű, három éves program keretében folynak, amelyet az Európai Unió LIFE-Nature természetvédelmi alapja,

valamint a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium támogat. A program során a következő főbb akciók folynak:

Költőterületek monitoringja

Az országban található valamennyi parlagisas-pár fészkelését folyamatosan próbáljuk nyomon követni, a fészkek meg-

A parlagi sasok műholdas nyomkövetése

A műholdas nyomkövetés legfontosabb célja az eddig ismeretlen, és számos kóborló parlagi sas által hosszabb ideig használt időszakos megtelepedési helyek és vonulási útvonalak feltárása, valamint ezeken faj- és élőhelyvédelmi program bevezetése.

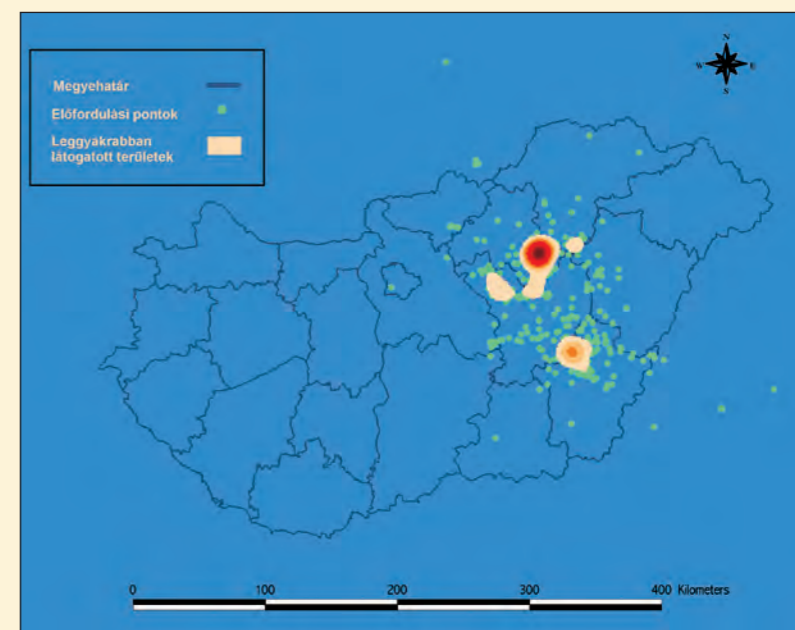
Az MME a Világ Ragadozómadár-védelmi Munkacsoporttal (WWGBP) együttműködve 1992-ben 1, majd az együttműködést folytatva, a LIFE Nature európai uniós természetvédelmi alap támogatásával 2003-2004 során összesen hat elsőéves parlagi sást jelölt meg műholdas nyomkövetéssel.

A megjelölt madarak mindegyike a Kárpát-medence területén maradt, és összesen 777 napos jelölési időtartam alatt eddig 953 előfordulási adat érkezett róluk. Jelenleg (2005. január) két madár mozgásáról kapunk adatokat háromnapos időközönként. Két jelölt parlagi sas bizonyítottan elpusztult, további kettőről pedig hosszabb ideje nincs információ.

A műholdas nyomkövetés során sikerült több olyan területet is behatárolni, ahol a kóborló parlagi sasok a téli időszakban csoportosulva heteket tölthetnek el. Ezeken a területeken fokozott természetvédelmi tevékenységre van szükség megóvásuk érdekében.

A program folytatásaként 2005-ben további három egyed jelölését tervezük műholdas nyomkövetéssel.

Kovács András

A térképen a leggyakrabban látogatott időszakos megtelepedési területek elhelyezkedését ábrázoltuk (egy tipikusnak tekinthető madár előfordulási helyei alapján)

építésétől a fiókákat kirepüléséig (az egyes párokhoz felkért koordinátorok és a mintegy 50 főből álló megfigyelő hálózatunk segítségével). A LIFE program két éve során 16 új parlagisas-párt sikerült felderítenünk, amely a jelenleg ismert állomány 23%-a. A fészkelőhelyek elhelyezkedésének és a költések alakulásá-

Sasköltöztetés

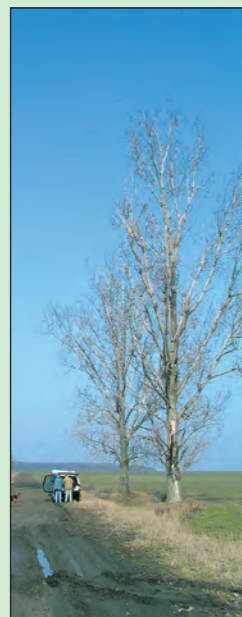
A sólymok védelmében már bizonyították a műfészek: a hagyományos, gallyakból fára épült fészkektől a magasfeszültségű oszlopokra kihelyezett ládáig sok típusban költenek például kerecsensólymaink. A fészkerakó ragadozómadarak védelmében is jelentős segítséget nyújthatnak a műfészek.

Az egyre inkább mezőgazdasági területeken fészkelő parlagi sasok védelmében például különösen nagy szerepük lehet, és minden évben akadnak olyan párok hazánkban, amelyek műfészkekben nevelik fel fiókaikat (2004-ben 9 pár, a hazai állomány 13%-a). A műfészkek számos előnye van. A szakemberek választják ki a legbiztonságosabbnak ítélt, fészkelésre alkalmas fát, felmérve az év során várható emberi zavarás mértékét. Olyan fára is helyezhetünk műfészket, ahová megfelelő ágelágazás híján a sasok nem tudnák biztonságosan elhelyezni fészkeiket (nemesnyárasokban gyakori eset), és biztosak lehetünk abban is, hogy a költés(ek) során a fészkek nem fog leszakadni. A műfészkek emellett megtelepedésre, költésre ösztönözhetnek új saspárokat egy-egy táplálékban gazdag területen (ebből következően az is nagyon fontos, hogy rossz helyre kihelyezett fészkekkel ne csalogassuk zavart környékre a sasokat!).

A fészkerakás időszakában a madarak gyakran nem képesek felmérni egy terület későbbi zavartságát. A fészkelőhelyet a január–február hónapokra jellemző emberi mozgás alapján értékelik; így olyan helyeken is fészkerakáshoz láthatnak, ahol a tavaszi vagy nyári hónapokban már jelentős emberi zavarásra lehet számítani, ami biztosan meghiúsítaná a költést. Ilyenkor előfordul, hogy egy saspárt „át kell költöztetni” egy biztonságosabb helyre. Ehhez – természetesen a területen illetékes nemzeti park igazgatóság engedélyével és felügyelete mellett – a veszélyeztetett helyen épülő természetes fészket a költés megkezdése előtt el kell távolítani a fáról, és lehetőleg az eredeti helyhez minél közelebbi, de biztonságos helyen műfészkekkel kell alternatív fészkelőhelye(ke)t biztosítani a sasoknak. Ilyen esetek általában március első felében fordulhatnak elő, amikor már közel van a tojáskeresés időpontja, ezért nagyon fontos, hogy egy kész fészkek várja a sasokat a közelben, még akkor is, ha végül nem a műfészket választják. A fészkek eltávolításához szerencsére ritkán kell folyamodnunk, de az előző években így kellett beavatkoznunk például egy középiskola futballpályáját szegélyező fasorban, valamint egy forgalmas földút melletti nyárfára épült fészkek esetében is.

A saspárok sikeresen költöttek az alternatív fészkekben!

Demeter Iván és Szitta Tamás

nak pontos ismerete nélkülözhetetlen a további védelmi akciókhoz.

Időszakos megtelepedési területek beazonosítása és monitoringja

Becsléseink szerint a fiatal madarak 60%-a a kirepülését követő első két évben elpusztul, mielőtt még egyáltalán párba állhatna és szaporodhatna. Ahhoz, hogy ezen az arányon javíthassunk, az első lépésben azonosítanunk kell azokat az időszakos megtelepedési területeket, ahol a madarak ezt a kritikus időszakot töltik. Ebből a célból műholdas és földi bemérésű rádiós jeladókat rögzítettünk fiatal madarakra, valamint a már ismert ilyen területeken folyamatosan számon tartjuk a madarakat, és próbáljuk meghatározni a főbb veszélyforrásokat.

Szándékos és véletlen pusztítás csökkentése

A leginkább érintett érdekcsoportokat (vadászok, erdészek, mezőgazdászok) terepi beszélgetések során tájékoztatjuk a fokozottan védett faj helyzetéről és programunk céljairól. Szükséges esetekben az illetékes nemzeti parkoknál kezdeményezzük a jelentősen veszélyeztető tevékenységek korlátozását, illetve azok megszegése esetén a büntetőeljárást. A legveszélyeztetettebb fészkeknel folyamatos őrzést szervezünk a kritikus időszakokban.

Az elektromos tartóoszlopok „madárbaráttá” tétele és az áramütés problémájának minél teljesebb körű megoldása érdekében „Az áram ára” címmel átfo-gó kampányt indítottunk az elmúlt év végén (amelyről a *Madártávlát* előző számában is olvashattak), valamint több mint tízezer oszlopra való szigetelőt gyártattunk le, és kezdeményeztük kihelyezésüket a legfontosabb élőhelyekre.

A „természetes” pusztulás csökkentése

A viharkárok csökkentését stabil műfészkek kihelyezésével, a fiatal madarak téli túlélésének növelését pedig az egyik legfontosabb telelőhelyen történő etetéssel segítjük elő. Rendszerint ezen a területen engedjük szabadon a legyengülve

vagy sérülten emberi kézre került és felerősített fiatal madarakat is.

Élőhely-kezelési javaslatok

Kiterjedt adatgyűjtést és elemzést követően előreláthatólag 2005 nyarára készítünk el egy olyan szakanyagot, amely részletesen tárgyalja a legfontosabb parlagiság-élőhelyek „sasbarát” kezelési javaslatait, amelyet a nemzeti parkok beilleszthetnek saját készülő kezelési terveikbe.

Társadalmi tudatosság növelése

A nagyközönség természet- és parlagiság-védelmi ismereteinek növelése érdekében folyamatos kapcsolatot tartunk a sajtó és az érdekelt szakmai csoportok képviselőivel; ennek eredményeként az elmúlt két évben több mint kétszázszor jelentünk meg a legkülönbözőbb médiumokban és szakmai fórumokon. A „Parlagi sas védelmének éve” programhoz számos ismeretterjesztő kiadványt készítettünk el, amelyeket az év során széles körben terjeszteni fogunk. Több, emberek által gyakrabban látogatott parlagiság-élőhelyre (pl. M3-as autópálya parkolóiba) nagy méretű ismeretterjesztő táblákat helyeztünk el, valamint elkészítettünk egy – a programot bemutató – honlapot (www.imperialeagle.hu).

Köszönjük a Természetvédelmi Hivatal és az érintett nemzeti parkok (BNP, HNP, DINP, KMNP, FHNP, ANP) támogatását, az MME titkárságának

Egyik védencünk portréja

segítségét, valamint mindazok munkáját, akikkel az elmúlt években a parlagi sas védelméért a terepen dolgoztunk. Különösen köszönjük azok közreműködését, akik az elmúlt két évben adataikkal segítették a LIFE programunk sikerét: Balázs Tibor, Bartha Csaba, Bedő Péter, Béres István, Bezeczyk Árpád, Boldogh Sándor, Borbáth Péter, Jozef Chavko,

Czikora János, Csonka Péter, Danko István, Darányi László, Domboróczki Gábor, Dudás Miklós, Feldhoffer Attila, Ferenc Attila, Fitala Csaba, Fodor István, Forgách Balázs, Frank Tamás, Haraszthy László, Harnos Krisztián, Ilonczai Zoltán, Jusz-tin Balázs, Kazi Róbert, Kazsu Attila, Klébert Antal, Kleszó András, Kovács András, Kovács Béla, Kozma László, Kozma Péter, Kupai Dávid, Lázár Viktor, Lóránt Miklós, Losonczy László, Majercsák Bertalan, Mihók József, Molnár István Lotár, Németh Ákos, Palatitz Péter, Petrovics Zoltán, Pongrácz Ádám, Puskás László, Rózsa Dávid, Schmidt András, Seres Nándor, Serfőző József, Solt Szabolcs, Solti Béla, Suta Sándor, Szegedi Zsolt, Széll Antal, Tar János, Tihanyi Gábor, Tóth Imre, Tóth László, Tóth Tamás, Urbán László, Váczi Miklós, Ványi Róbert, Varga Zsolt, Viszló Levente, Zalai Tamás.

Horváth Márton, Demeter Iván, Kovács András, Fatér Imre, Bagyura János, Szitta Tamás, Firmánszky Gábor MME Parlagiság-védelmi Munkacsoport

Rádiós nyomkövetővel ellátott egyed – percekkel a szabadon bocsátás előtt

Tanulmány Európa madarainak helyzetéről (BIRDS IN EUROPE II.)

A tavalyi év végén hozta nyilvánosságra nemzetközi szervezetünk (BirdLife International) az Európa madarainak helyzetéről szóló tanulmányát: a *Birds in Europe II-t*. Ez a kiadvány a tíz évvel ezelőtt megjelent ugyanilyen című könyv friss adatokkal aktualizált változata, ami így jó képet ad arról, hogy mi történt madarainkkal az elmúlt évtizedben. Sikeres volt-e a madárvédelem, vagy sikeresebb volt az ellenérdekeltek tevékenysége? A kép vegyes, de lássuk a részleteket...

MI VOLT A TANULMÁNY CÉLJA?

A *Birds in Europe* (2004) vagy BiE2 a vadon élő madarak európai védelmi helyzetének második értékelő tanulmánya. Célja – mint az 1994-ben megjelent első tanulmánynak (*Birds in Europe* (1994) vagy BiE1) is – meghatározni azokat a prioritást élvező fajokat (SPEC – Species of European Conservation Concern), amelyekre a természetvédelmi tevékenységeket koncentrálni kell, hogy helyzetük javuljon.

MILYEN TERÜLTEKRŐL SZÁRMAZNAK AZ ADATOK?

Az adatok az egész kontinensről származnak, nyugaton Grönlandtól keleten az Urálig, északon a Spitzbergáktól délen a Kanári-szigetelig. A Balkánon és a Kaukázusban a javuló politikai stabilitás először tette lehetővé, hogy minden európai ország részt vegyen az adatgyűjtésben.

HOGYAN FOLYT AZ ADATGYŰJTÉS?

Az adatokat nemzetközi koordinátorok hálózata szolgáltatta, akik az információt szakértőktől, monitoringot végző szervezetektől gyűjtötték össze. Az ada-

tok terepi gyűjtésében sok ezren vettek részt, akik jelentős részben önkéntes munkájukkal járultak hozzá az eredményekhez. Minden fajnál országokénti adatgyűjtés folyt a költőállományokra (2000-ben, vagy ezen évhez közel eső időszakban) és azok trendjére (1990-2000 között). Ahol lehetséges volt, telelőállomány adatokat is gyűjtöttek (főleg vízimadarakra). Összesen 14 000 populáció/trend adatkord érkezett és került az adatbázisba, amelyek sok esetben jelentősen jobb minőségűek voltak, mint 10 évvel ezelőtt. Az 1970-1990 közötti elterjedési

és trend adatokkal együtt ezek az új adatok szolgáltatták az alapot a fajok védelmi helyzetének újraértékeléséhez.

ROSSZ HÍREK

Az 524 vizsgált fajból 226 kedvezőtlen védelmi helyzetű. Ezek közül 40 faj (7,6%) SPEC1, 45 (8,6%) SPEC2 és 141 (26,9%) SPEC3 kategóriába sorolt. Mind-egyik kategória %-os értékei növekedtek az 1994-ben végzett értékeléshez képest, amikor 195 faj (38% az 511 vizsgált fajból) került valamelyik SPEC kategóriába.

Európában sok faj állománya jelentős mértékben csökkent:

- ♦ Partimadarak: sárszalonna (*Gallinago gallinago*), nagy póling (*Numenius arquata*) és bíbic (*Vanellus vanellus*)
- ♦ Hosszútávú vonulók, amelyek a Szaharától délre telelnek: sisegő füzike (*Phylloscopus sibilatrix*), hantmadár (*Oenanthe oenanthe*) és molnárfecske (*Delichon urbica*)
- ♦ Mezőgazdasági területeken élő madarak: sordély (*Miliaria calandra*), mezei veréb (*Passer montanus*) és kenderike (*Carduelis cannabina*)
- ♦ Városi madarak: házi veréb (*Passer domesticus*) és seregély (*Sturnus vulgaris*)

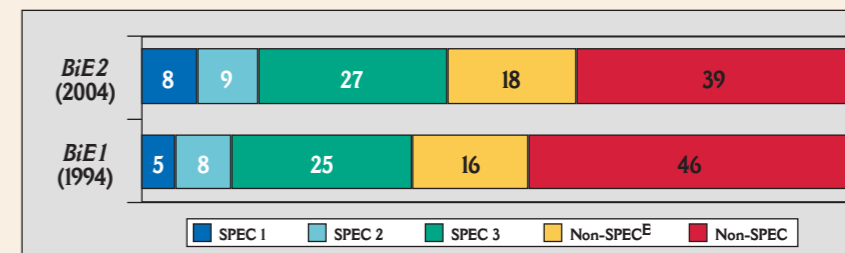
Magyarországon a becsléseket az MME Monitoring Központja szolgáltatta. A vizsgált 212 költőfajból SPEC1 kategóriába 10 (4,7%), SPEC2-be 20 (9,4%) és SPEC3-ba pedig 54 (25,5%) faj került.

Magyarországon összesen 20 fajnál mutattunk ki csökkenő trendet, ezek közül kiemelhetők a kék vércse (*Falco tinnunculus*), a barna kánya (*Milvus milvus*), a békászó sas (*Aquila pomarina*), a széki lile (*Charadrius alexandrinus*) és a szalakóta (*Coracias garrulus*), amelyek védelmére a jövőben még nagyobb figyelmet kell fordítanunk.

JÓ HÍREK

A tanulmányban vannak jó hírek is. Részben az Európai Unió Madárvédelmi Irányelvének köszönhetően például a kontinens legveszélyeztetettebb tengeri madara, a korallsirály (*Larus audouinii*) védelmi helyzete kedvezőbbé vált, állománya növekedett. Ugyanez elmondható Európa két legnagyobb ragadozómadaráról is: a rétisárló (*Haliaeetus albicilla*) és a fakó keselyűről (*Gyps fulvus*).

Magyarországon is találunk jó példákat: a parlagi sas (*Aquila heliaca*), a már említett rétisárló, a kerecsensólyom (*Falco tinnunculus*) és a csíkosfejű nádiposzáta (*Acrocephalus paludicola*) egyedszáma a természetvédelem erőfeszítéseinek köszönhetően növekedett. Összesen 54 fajról mondhatjuk el, hogy hazánkban a vizsgált időszakban állománya növekedett. Ezek közül öt faj (bütykös ásólúd,

A különböző SPEC kategóriákba sorolt fajok százalékos aránya 1994-ben és 2004-ben. Nőtt a veszélyeztetett fajok száma az eltelt idő alatt

kerceréce, vándorsólyom, gatyáskuvik, nagy őrgébics) új költőként jelent meg hazánkban.

ÁLTALÁNOS KÖVETKEZTETÉSEK

Jelentős különbségek tapasztalhatók Európa különböző területei között. Például az EU régi és új tagállamaiban a madarak helyzete eltérő. Az új tagállamok madártani és természetvédelmi szempontból sokkal jobb állapotban léptek be az EU-ba, és így kiemelt felelősségünk ennek az állapotnak a fenntartása, javítása.

A különbségek az egyes élőhelytípusok között is jelentősek. A veszélyeztetett és csökkenő állományú fajok aránya nagyobb a füves élőhelyek, mezőgazdasági területek és vizes biotópok fajai között, mint a más élőhelyeket preferáló csoportoknál. Csatlakozásunk az Európai Unióhoz és annak Közös Agrárpolitikájához (CAP) különös aktualitást ad a mezőgazdasági területeken élő madarak állományváltozásának. Az európai közönséges fajok állományának változását az MME Mindennapi Madaraink Monitoringjához (MMM) hasonló programok alapján követhetjük az Európai Madárszámlálási Tanács (EBCC) és a BirdLife International. Az adatokon alapuló indexekkel lehet az egyes élőhelyeket preferáló fajcsoportok állományváltozását bemutatni. Ezek alapján az volt tapasztalható, hogy Európában a 80-as évektől jelentősen csökkent a mezőgazdasági területeket „használó” fajok állománya, s ez a csökkenés a 90-es években – ugyan kisebb mértékben, de – folytatódott. Ez a csökkenés erős összefüggést mutat a mezőgazdaság intenzívebbé válásával (és áttételesen a Közös Agrárpolitikával).

A különböző vonulási stratégiát alkalmazó fajok között is jelentős különbség

figyelhető meg. Kiemelt figyelmet kell fordítanunk a hosszútávú vonulóakra, amelyek a Szaharától délre telelnek, és vonulásuk során olyan hatások érik őket, amelyek állományaik alakulásában is megfigyelhetők. Például ragadozómadaraink védelmében elsősorban azoknál a fajoknál értünk el sikereket, amelyek rezidensek vagy csak rövidtávú vonulók, azonban a hosszútávú vonuló ragadozóknál (mint például a kék vércse) jelentős állományvesztéseket tapasztaltunk.

A BiE2 általános üzenete, ugyanolyan egyértelmű, mint a BiE1-é volt. A madarakat Európában továbbra is veszélyeztetik a széles körű környezeti változások, és sok populáció nagyobb bajban van, mint egy évtizeddel korábban. Mivel a madarak jó indikátorai a környezet állapotának, ezért az a tény, hogy sok faj állománya folyamatosan csökken, egyértelmű jelzés ad az európai biodiverzitás és szélesebb környezetünk állapotáról. Lépnünk kell tehát, és ez most még sürgetőbb, mint egy évtizeddel ezelőtt, amikor a BiE1 adatait értelmeztük! Nemcsak a valaha gazdag európai madárvilág további pusztulását kell megállítanunk, hanem komoly kötelezettségvállalást kell tenni, hogy a biodiverzitás további csökkenését megállíthassuk 2010-re.

Magyarországon a munkát az MME Monitoring Központja koordinálta. Köszönhetjük fejezzük ki mindazoknak, akik hozzájárultak a tanulmányhoz adatokkal vagy szakmai segítségükkel.

Kapcsolódó anyagok:

www.mme.hu

www.mme-monitoring.hu

www.birdsineurope.birdlife.org

Halmos Gergő és Nagy Károly

PETÁRDÁK ÉS A MADARAK

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület támogatja a petárdák teljes körű betiltására vonatkozó kezdeményezést. A petárdázás veszélyezteti a madarak biztonságos éjjeli pihenését és repülését. A petárda robbanása általában sosem tapasztalt, roppant ijesztő hanghatás a madarak számára. A puskaropogásszerű szilveszteri petárdázás pedig olyan riadalmat kelt közöttük, amelynek hatására elhagyják biztonságos éjjeli pihenőhelyeiket, a sötétben, nehezebben tájékozódva lévezetéknek repülhetnek, illetve előfordulhat, hogy menedék hely híján megfagynak, vagy ragadozók áldozatává válnak.

A legkevésbé sem kívánatos a petárdázás olyan nemzetközi védelem alatt álló vizes élőhelyek közvetlen közelében, mint amilyen a tatai Öreg-tó, ahol télen több tízezer vadlúd talál pihenő- és táplálkozóterületet. Itt idén a szilveszter előtti napokban 7500 ludat figyeltek meg, újév reggelére azonban csak 740 madár maradt a hatalmas tömegből.

KERECSENŐRZÉS

Az MME Komárom-Esztergom megyei Csoportja a Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság Gerecsei Tájegységével együttműködve 2005-ben is szervez kerecsenfészék-örzést a Gerecse-hegység területén. Az élmény és a látvány garantált! Amennyiben további információra van szükségetek e témában, kedvet éreztek ilyen speciális madármegfigyeléshez, tevékenyen részt kívántok venni e fontos védelmi munkában, akkor azt jelezzétek számunka az alábbi elérhetőségek valamelyikén: Csonka Péter 06/703-395-903; mme24@freemail.hu

FÜRJEK ÉS VADGERLÉK VÉDELMEBEN

Szerbia és Montenegró vezető természetvédő szervezetei petíciót nyújtottak be kormányuknál, amelyben tiltakoznak a fürj és a vadgerle vadászata ellen. Kiderítették, hogy a szervezett vadászatok során hatalmas mennyiségű madár kerül terítékre. Ez a két faj augusztus 1-től szeptember 30-ig vadászható Szerbia és Montenegróban, míg a környező országokban védettek. A helyi vadászok nem érdekeltek a fürj és a vadgerle vadászatában, annál inkább a külföldről (elsősorban Olaszországból) érkezők. A vadásztársaságok a vendégek igényeinek hatékonyabb kielégítése céljából használnak hívóhangokat, amelyet tiltanak a szerb törvények és a Berni Egyezmény is. A fürjek több, mint 90%-át – elsősorban Vajdaság tartományban – illegális technikák segítségével ejtik el, amely lehetővé teszi, hogy egyetlen vadász akár 300 példányt is elejthessen. Marko Tucakov, a Vajdasági Madárvédelmi Egyesület bizottsági tagja hozzátette, hogy gyakran a védett fajok is áldozatul esnek, mint például a veszélyeztetett haris, továbbá problémát okoz, hogy a vadászati felügyelők képtelenek ellenőrizni a vadásztársaságok tevékenységét. A fenti problémák miatt két egyesület (The Bird Protection and Study Society of Vojvodina and League for Ornithological Action of

Serbia and Montenegro) vadászati tilalmat indítványoz mindkét fajra, továbbá kéri, hogy töröljék ezeket a vadászható fajok listájáról és nyilvánítsák őket védetté...

A két egyesület kéréssel fordult az európai természetvédelmi szervezetekhez, hogy segítsenek céljaik elérésében, írjanak levelet a Szerb Köztársaság illetékes minisztereinek, amelyben felhívják a figyelmet a problémára, és szorgalmazzák a vadászati tilalmat, valamint a fajok védetté nyilvánítását.

Egyesületünk e témában írt levele megtekinthető a www.mme.hu honlapunkon.

HATÁRTALAN MADÁRIRTÁS

Csomagok röntgensugaras rutinellenőrzése közben négy, elpusztított madarakkal teletömött bőröndöt talált a müncheni repülőtéren a vámhatóság december 3-án – adta hírül a Madárirtás-ellenes Bizottság. A 40 éves olasz állampolgár Romániából utazott Észak-Olaszországba, amikor a vámok megtalálták nála a 2101 műanyag zacskóba csomagolt réti pityert. Az információk szerint egy velencei étterem számára szállította a veréb méretű énekesmadarakat. Bár a jogszabályok szigorúan tiltják ilyen „különlegesség” felszolgálatát, még ma is lehet éttermekben ilyenféle a fogással találkozni – „természetesen” csillagszati áron. Axel Hirschfeld, a Bizottság szóvivője szerint az énekesmadarak illegális kereskedelme millió eurós nagyságrendű üzletág. A madárvédő szervezetek szerint Észak-Olaszországban évente legalább 2 millió énekesmadár kerül tányérra.

A Bizottság adatai alapján Romániában évente madarak százezrei esnek áldozatul olasz „ínyencek” kedvéért. Lovázi Péter, az MME programvezetője szerint a Romániában elejtett madarak jó része Magyarországon keresztül jut át Olaszországba. A magyar vámok szerencsére rendkívül aktívak az ilyen szállítmányok lefűléseiben. Nehezebb lesz viszont a természetvédők dolga a majdani schengeni határok között. A rutinszerű ellenőrzések elmaradása ugyanis nagyban megkönnyíti majd a mostani csempészek dolgát. Fennáll a lehetősége még annak is, hogy a Magyarországon élő több mint száz páros kerecsensólyom-állomány fészkeinek kirablása újra veszélybe sodorja a populációt, ha a Németországban solymászmadárként engedélyezett faj tenyésztett állományának frissítésére csekély kockázat mellett beszerezhető lesz magyarországi tojás vagy fióka.

CSÖRGEY TITUSZ EMLÉKÉRE

Mint arról a Madártávlát 2004. szeptember-októberi számában már tudósítottunk, Ábrahámhegyen megnyílt a Csörgey Titusz Emlékmúzeum. A nagy madarász születésének augusztus 12-én ünnepeljük 130. évfordulóját. Veszprém megyei tagtársaink ennek kapcsán kéréssel fordulnak mindazokhoz, akik rendelkeznek Csörgey-relikviákkal, hogy azok időleges vagy végleges bemutatását tegyék lehetővé az emlékmúzeumban. Az érdeklődők felvilágosításért Szelle Ernőhöz fordulhatnak; telefon (15 és 22 óra között): 06/88-410-640, ill. 06/305-620-018.

A HORTOBÁGYI táj és a madárvilág együttes védelme

A Hortobágyon a természetvédelmi intézkedések megtétele előtt sokszor felmerül ugyanaz a kérdés. Melyik az a „történelmi” természeti állapot, amelyiket meg kell őrizni a nemzeti parknak az örökké változó Hortobágyból? Maradjon-e a mostani tájkép, amely legeltetett, legeltetés nélkül hagyott füves élőhelyek, mocsarak, rétek, mocsárrétekké és halastavakká alakult szikes tavak, csatornák, löszgyepek, szántók, ültetett fasorok és erdők mozaikja, vagy törekedjünk annak a képeknek a visszaállítására, amely a fátlan, rövid füves, és csak külterjes háziállattartással hasznosított lefolyástalan területként él emlékezetünkben, és amiért tulajdonképpen megkapta a nemzeti parki státust 1973-ban. Az akkor még élő tájkép és madárvilág védelmére az utolsó pillanatban került sor, de ma már csak nyomokban lelhető fel az akkor megőrzésre áhított Hortobágy.

Ennek a kérdésnek a megválaszolására két fontos tényezőt kell figyelembe venni. Egyik tényező, amely a mára kialakult természeti értékek megőrzését tartja fontosnak. Tartsuk meg azokat a szántókat, amelyek a tűzok és a fogoly védelmét szolgálják, de a többi, főleg ökológiai csapdaként funkcionáló mezőgazdasági földet gyepezésük vissza vagy alakítsuk át vizes élőhelyekké. A halastavak madártani szerepe nem vitatott, de tájképi értékük gyakorlatilag nincs. Ezért indokolt például néhány halastó (a Kun-György-, Ohati-halastó) természetes állapotának (szikes tó, mocsár) visszaállítása, ahol így

a madártani (gulipán, székicsér, széki lile), de a növénytani és más természetvédelmi értékek gyarapodása is várható lenne. Az erdősávok és erdők szerepe talán még vitatottabb. A delező jószág védelmére ültetett kerek vagy négyzet alakú, többnyire akácfából álló szárnyékerdők mára már a hortobágyi táj szerves részei lettek, mint a lapos hodályok és a gémeskutak. Az itteni vetésivarjú-telepeken rendszeresen kék vércsék ütnek tanyát. Ugyanakkor tájképileg a hosszú fasorok, erdősávok és a kiterjedt telepített erdők nagyon zavaróak. Mindez egy olyan műtájnak a része, amelynek megőrzése nem indokolt, sőt inkább csak a hortobágyi táj elpusztítására tett kísérlet kényszerűen megőrzött emléke. Pontosan olyanok ezek, mint a rizstelepeknek a pusztá nagy részét keresztül-kasul behálózó csatornái, amelyek felszámolása napjainkban nagy lépésekben zajlik. Természetesen itt is fellelhetők olyan értékek (pusztai ölyv, rétisas, kerecsensólyom), amelyek miatt egyes fasorok, erdők, erdőrészek megőrzése feltétlenül indokolt. Azonban ne feledjük el azt sem, hogy az Észak-Hortobágy 200-250 példányos tűzokállományának eltűnésében, és a visszatelepítés megakadályozásában az ide ültetett erdőknek is jelentős szerepe volt és van. A helyes út a diszparitás (az élőhelyek változatosságának) olyan formában történő megőrzése, hogy a már meglévő természeti értékek

ne sérüljenek, de egyben a műtáj visszaalakuljon a Kárpát-medence legnagyobb „érintetlen” pusztájává. Nem feltétlenül szükséges, hogy a Hortobágynak erős erdeipinty-, vörösbegy-, fülemüle- és nagyfakopáncs-állománya legyen, de az is igaz, hogy a Hortobágy (különösen a kistáj) elég nagy ahhoz, hogy a megfelelő helyeken maradjon erdős rész (pl. a Balmazújvárost Tiszacsegével összekötő műúttól északra), halastó, szántó, kaszáló és tanyavilág is, a tényleges természeti értékeiket megőrizni képes nagyságban és kiterjedésben.

Az 1980-as évek elejéig még a székicsér és a szikipacsirta számítottak

A sordély egyedszáma Európa-szerte csökken, a Hortobágyon viszont gyarapodik

© IFJ. OLÁH JÁNOS

A székicsér egykoron a Hortobágy jellegzetes madárfaja volt

a Hortobágy karakter madárfajainak. 1990-es évek közepétől azonban ez a két madárfaj teljesen kipusztult a Hortobágyról. Ennek a folyamatnak az összetett okai között első helyen szerepel a legeltetés intenzitásának csökkenése. Az alulleltetésből származó „hasznót”, a növényzet magasságának növekedését, záródását, a legelő elcserjésedését számos faj kihasználta, mint a sordély, a töviszúró gébics, a cigánycsuk, sőt még a csíkosfejű nádiposzáta is. A „vesztések” között – a két előzőekben említett fajon kívül – szerepel a széki lile, a bíbic, az ugartyúk, de valószínűleg részben ide sorolható a kék vércse és a nagy goda is. A messze földön híres szikes pusztákat egykoron jellemző sziki fajok tehát visszaszorultak vagy teljesen eltűntek. Madárvédelmi szempontból az elsődleges feladat: kiválasztani azokat a fajokat, amelyek nemzetközi szempontból is a legfontosabbak, és ezek védelmére kell a pénzt és az energiát fordítani. Mindenki számára egyértelműen fontos a csíkosfejű nádiposzáta, a kék vércse, a tűzok, de még a szikipacsirta és a székicsér is.

A fülemüle egyik legnagyobb számban a Kárpát-medencében él, ezért az erős populáció fenntartása szükséges ugyan, de a hortobágyi erdőknél valószínűleg fontosabb a Tisza és más folyók melletti galériaerdők védelme és rekonstrukciója a faj hosszú távú megőrzése szempontjából. A réti cankónak azonban – mint vonuló fajnak – az egyik legjelentősebb európai állomása a Hortobágy, így július–augusztusban biztosítani kell számára a friss sekély vízű árasztásokat a puszták különböző pontjain. Tehát a különböző fajokra szánt odafigyelés nemcsak szívügy, hanem inkább a kutatásokból és a tudásunkból származó tapasztalat, ésszerűség és kötelezettség.

A táj és madárvilág védelme során a második fontos tényező, amit szintén figyelembe kell vennünk: tulajdonképpen a Hortobágy kialakulása. Mintegy 25 000-32 000 évvel ezelőtt a Sajó és a Hernád vízrendszeréhez tartozó, valamint a Bükkből eredő patakok karbonátokban és szilikátokban gazdag üledéket raktak le a hortobágyi ártéri területeken. Később a szél által szállított finom por

keveredett az üledékkel, és átmosott lösz alakult ki. A talajvíz hatására az üledékből lúgos pH-jú oldatok keletkeztek. Ebben az időben a Tisza megváltoztatva az ősi folyásirányát, így az említett folyók és patakok „lefejeződtek” és a Tisza jobb parti mellékvizeivé alakultak át. A Tisza bal partján levő mederhálózatok elvesztették élővíz-utánpótlásukat és a tiszai árvizeket levezető másodlagos vízelvezető rendszerekké, fokrendszerrekké váltak. Az áradások okozta időszakos vízborítás hatására tovább folytatódott a szilikátok feltárása az átmosott löszben, és a párolgás miatt a talajvízben feldúsult sók a felszín felé áramlottak, ezzel megindult a szikesedés. Továbbá az eróziós hatások következtében a folyók feldarabolódtak, míg a medrek fokozatosan feltöltődtek, és ártéri lapos sík kialakulása indult meg. Az így létrejött ősi szikes füves legelőknél vadszamarak, vadlovak és őstulkok legeltek, majd az ősmagyarok használták a „hozott” és itt kitenyészett háziállataik legeltetésére. Az ősi kultúráinkhoz tartozik a pásztorkodás, amelynek megmaradt elemei máig is szervesen a hortobágyi tájhoz tartoznak. A felsoroltak ismeretében viszont sokkal könnyebb eldöntenünk, hogy milyen tájképi és madártani értéket kell megőriznünk és visszahoznunk erre a számtalanszor megnyomorgatott Hortobágyra, amely most már bizonyítottan nem az ember tevékenységeinek másodlagos hatásaként alakult ki.

Ecsedi Zoltán és ifj. Oláh János

LEHOCZKY JÁNOS-DÍJ

Az Erdei Iskola Egyesület (EIE) együttműködve a Környezet- és Természetvédelmi Oktatóközpontok Országos Szövetségével (KOKOSZ), az Erdei Iskola Program támogatásával meghirdetik a Lehoczky János-díjat. A díj célja emléket állítani a fiatalon elhunyt, ám gazdag munkásságot maga után hagyó környezeti nevelőnek, pedagógusnak, és díjazni a Lehoczky János emlékéhez méltó munkásságot folytató erdei iskolázókat, környezeti nevelőket. Az első díjátadásra március közepén, ünnepélyes keretek között kerül sor. A jelölések beérkezési határideje 2005. február 22. A díj odaítéléséről a szervezetek által felkért 5 tagú kuratórium dönt. A kuratórium tagjai: Bilku Rolandné, Czippán Katalin, Kurucz Lászlóné, Legány András, Mécs Csaba. További információ: Kurucz Lászlóné, 6090 Kunszentmiklós, Kossuth Lajos út 4., e-mail: kuruczvali@freemail.hu.

BÖRZSÖNYI TÁBOROZÁS

2005-ben is megrendezésre kerülnek a hagyományos börzsönyi madarásztáborok (BTT és BOTT) 11-14 éves iskolások részére Királyréten. Programok: madárgyűrés, botanika, erdészet, geológia, hidroökológia, rovarászat, hegyi túra és sok játék. Időpontok: július 11-től 23-ig és július 30-tól augusztus 11-ig. Részvételi díj: 23 500 forint. Jelentkezés március 31-ig, a beküldött pályázati tesztlappal.

Részletek és letölthető tesztlap a www.borzsony.org internetcímen. Jelentkezési lap levélben is igényelhető: Börzsönyi tábor, 2120 Dunakeszi, Zoltán u. 5. címen (felbélyegzett válaszborítékkal)

TERMÉSZETFOTÓS MESTERKURZUS

Ismét indul a *ForrásVíz* természetfotós mesterkurzus Forrási Csaba és Vízúr János fotóművészek vezetésével (középhaladók és haladók részére) az Újpesti Gyermekek és Ifjúsági Házban; 2005. február 23-tól szerdánként 18 órától. 30 óra elmélet (10x3 tanóra) + 5 nap terepgyakorlat. Ízelítő a témákból: makró-, táj-, nagyvad- és madárfotózás, vakuzás, analóg és digitális technika. További információ: 06/309-507-687, 06/302-745-876, 06/303-981-033, e-mail: naturfoto@axelero.hu

MADÁR- ÉS DENEVÉRGYŰRÜZÉSI VIZSGÁK

A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium közleménye a madár- és denevérgyűrés vizsgák, valamint a solymász természetvédelmi vizsgák lebonyolításáról.

A védett állatfajok védelmére, tartására, bemutatására és hasznosítására vonatkozó részletes szabályokról szóló, a 139/1999. (IX. 3.) Kormányrendelettel módosított 8/1998. (I. 23.) Kormányrendelet 4. mellékletének harmadik mondatában, valamint 5. mellékletének második mondatában foglalt felhatalmazás alapján – a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériummal egyetértésben – a következőket közöljük:

1. A madár- és denevérgyűrés vizsgákat, valamint a solymász természetvédelmi vizsgákat az alábbi napokra tűzzük ki: 2005. február 23. solymász természetvédelmi vizsga 2005. március 9. solymász természetvédelmi vizsga 2005. augusztus 23. madárgyűrés vizsga (írásbeli teszt, gyakorlat és fajfelismerés, valamint elmélet) 2005. szeptember 14. madár- és denevérgyűrés vizsga (írásbeli teszt, gyakorlat és fajfelismerés, valamint elmélet)
2. A madár- és denevérgyűrés vizsga elméleti írásbeli tesztből, gyakorlati fajfelismerésből és szóbeli (elméleti) vizsgából áll. Az elméleti írásbeli teszt megírására a vizsgára jelentkezőknek 2005-ben mindkét madárgyűrés vizsganapon lehetősége van. A gyakorlati, fajfelismerési vizsgán és a szóbeli (elméleti) vizsgán azok vehetnek részt, akik sikeresen teljesítették az írásbeli vizsgát.
3. A solymász természetvédelmi vizsgán vizsganaponként maximum 25, a madár- és denevérgyűrés vizsgán maximum 30 fő vizsgáztatására van lehetőség.
4. A vizsgabizottságok a védett állatfajok védelmére, tartására, bemutatására és hasznosítására vonatkozó részletes szabályokról szóló 8/1998. (I. 23.) kormányrendelet 4. és 5. számú mellékleteiben foglalt követelményrendszer szerint kérik számon a madár- és denevérgyűrés vizsgák, illetve különbségi vizsgák, valamint a solymász természetvédelmi vizsgák tananyagát.
5. A vizsgákra való felkészülést a minisztérium megbízásából megjelentetett „Természetvédelmi ismeretek a madár- és denevérgyűrés, valamint a solymászvizsgához” című könyv segíti, amely beszerezhető a minisztérium Zöld boltjában (1011 Budapest I., Fő u. 44–50.). A gyűrésre, solymászatra, illetve az ezen tevékenységekhez szükséges hatósági engedélyek beszerzésére vonatkozó jogszabályi változások miatt a könyv anyagán túlmenően a szakterületi jogszabályok megfelelő részeinek ismerete is szükséges.
6. A vizsgákra a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Természetvédelmi Hivatalánál (Budapest 1121, Költő u. 21. tel: 3911749, fax: 3911785, E-mail: schmidt@mail.kvvm.hu) kell jelentkezni, ahol elvégzik a jelentkező vizsganapra sorolását, és visszaigazolják az elfogadott jelentkezést.
7. A vizsga díja 500 Ft, amelyet a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Magyar Államkincstárnál vezetett, 10032000-01468216-00000000 számú számlájára kell befizetni.
8. Vizsgára az a személy bocsátható, aki eleget tesz a 8/1998. (I. 23.) kormányrendelet 4. számú és az 5. számú mellékleteiben foglalt feltételeknek.
9. A solymász természetvédelmi vizsgák helyszíne: Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Természetvédelmi Hivatala, I. emeleti tárgyaló (Budapest 1121, Költő u. 21.).
10. A madár- és denevérgyűrés vizsgák helyszíne: Magyar Természettudományi Múzeum, Madárgyűjtemény (1083 Budapest, Ludovika tér 2.)
11. A Minisztérium fenntartja a helyszínválogatás jogát, ilyen esetben az adott napon vizsgázókat erről előzetesen értesíti.

Minden változik – még a jogszabály is!

1996-ban több éves előkészítő munka után fogadta el az Országgyűlés azt a törvényt, amely nemzetközi viszonylatban is előremutatón foglalta össze a természet megőrzésével kapcsolatos szabályokat. Ahogy azt a neve is elárulja, a jogszabály tágabb értelemben foglalkozik a természet védelmével, tehát más ágazatok, érdekcsoportok (elsősorban gazdasági, ipari stb.) számára is előírja természeti értékeink védelmét. A törvény hatályba lépésétől kezdve csaknem egy évtized telt el, és hatására sikerült sok esetben meggátolni, de legalábbis fékezni a természetes élőhelyek romlását és a fajok pusztulását. Az alkalmazás első éveinek tapasztalatai, valamint Magyarország Európai Unióhoz történő csatlakozása azonban szükségessé tette a természetvédelem legfontosabb jogszabályának megváltoztatását. Az alábbiakban a legfontosabb változásokat mutatjuk be.

A természetvédelem területén a legfontosabb változás természetesen az EU Natura 2000 hálózathoz való csatlakozás, vagyis a különleges természetmegőrzési és különleges madárvédelmi terület kategóriák megjelenítése a törvényben. A Natura 2000 területekkel kapcsolatban külön jogszabály (275/2004. számú kormányrendelet) került elfogadásra. Ennek hatására növekedett a védett területek kiterjedése.

Az ökológiai hálózat és az ökológiai (zöld) folyosókkal kapcsolatos szabályokat pontosították. A törvény korábban ugyanis nem tette lehetővé a Natura 2000 területek és az érzékeny természeti területek összekapcsolását ökológiai folyosókkal.

Régi adósságát törlesztette a jogalkotó, amikor a természetvédelmi kártalanítás szabályait megalkotta. A külön kormányrendeletben szabályozott kérdéskör lényegi változásokat hozott: a természetvédelmi okból elrendelt korlátozás által keletkezett kárt a gazdálkodó számára meg kell téríteni.

A természet védelméről szóló törvény alkalmazása során sok évnek kellett eltelnie, mire sikerült az „egyed” fogalmat rendezni. A törvény végrehajtására kiadott alacsonyabb szintű jogszabályok (pl. kormányrendeletek, miniszteri rendeletek) mind az egyed fogalmából indultak ki, szükségesség vált tehát, hogy a törvényben is megjelenjen a meghatározás. Az egyed (példány) ennek megfelelően az élő szervezetet jelenti, annak valamennyi fejlődési szakaszát, alakját, állapotát és származékát, valamint az elpusztult élőlényt, illetve azt a terméket vagy készítményt, amelyről csomagolása vagy egyéb irat, adat, illetve körülmény alapján megállapítható, hogy a felsoroltak valamelyikéből készült, illetve ezek valamelyikéből származó összetevőt tartalmaz. E pontosítás gyakorlati jogalkalmazási problémákat szüntet meg.

A barlang

a földkérget alkotó kőzetben kialakult olyan természetes üreg, amelynek hossz tengelye meghaladja a két méter és – jelenlegi vagy természetes kitöltésének eltávolítása utáni – mérete egy ember számára lehetővé teszi a behatolást.

A víznyelő

az állandó vagy időszakos felszíni vízfolyás karsztba történő elnyelődési helye.

A forrás

a felszín alatti víz természetes felszínre bukkanása, ha a vízhozama tartósan meghaladja az 5 liter/percet, akkor is, ha időszakosan elapad.

A kunhalom

olyan kultúrtörténeti, kulturális örökségi, tájképi, illetve élővilágvédelmi szempontból jelentős domború földmű, amely kimagaszoló jellegével meghatározó eleme lehet a tájnak.

A földvár

olyan védelmi céllal létesített vonalas vagy zárt alakzatú földmű, amely azonosíthatóan fennmaradt domborzati elemként történeti, kulturális örökségi, felszínalaktani, illetve tájképi értéket képvisel.

A szikes tó

olyan természetes vagy természetközeli vizes élőhely, amelynek medrét tartósan vagy időszakosan legalább 600 mg/liter nátrium kation dominanciájú oldott ásványianyag-tartalmú felszíni víz borítja, illetve a területén sziki életközösségek találhatók.

A láp

olyan földterület, amely tartósan vagy időszakosan víz hatásának kitett, illetőleg amelynek talaja időszakosan vízzel telített, és amelynek jelentős részén lápi életközösség, illetve lápi élő szervezetek találhatók, vagy talaját változó kifejlődésű tőzegtartalom, illetve tőzegképződési folyamatok jellemzik.

A törvény 1996-ban a szikes tavak, lápok, források, víznyelők, barlangok, kunhalmok és földvárak esetében bevezette az ún. *ex lege* védelmet, amely alapján a törvény hatálybalépésétől fogva ezek a természeti értékek országos védelem alá kerültek. Az Alkotmány szerint azonban az állampolgároknak biztosítani kell a jogorvoslati lehetőséget, ezért a törvényt módosítani kellett. Az *ex lege* védett értékeknél pedig pontos meghatározás került elfogadásra.

A törvény módosítása során bevezetésre került a natúrpark kifejezés, amelyet az indokolt, hogy az Európai Unió országaiban a natúrparkok széles körben elterjedtek, valamint a közösségi támogatási rendszerhez ezáltal alkalmazkodnak a hazai jogszabályok is.

Végül, a törvény korábbi szövege erősen megosztott volt a hatósági jogkörről tekintve. Az egységesség megteremtése érdekében valamennyi elsőfokú hatósági jogkört egy országos hatáskörű szervezethez, a 2004-ben létrejött Országos Környezetvédelmi Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőséghez telepíti a törvény a fokozottan védett fajok esetében. Kivételt egyedül a fészék-átnevezések engedélyezésre képez, ugyanis ezt kizárólag a fehér gólya esetében alkalmazták a természetvédelmi hatóságok, és ennél a fajnál nagyon gyakran kerül sor erre a tevékenységre.

2005. január elejével megalakultak az egységes zöld hatóságok (környezet- és természetvédelmi, vízügyi felügyelőségek), amelyek remélhetően a módosított törvénnyel, valamint a többi természetmegőrzésre vonatkozó jogszabállyal együtt természeti értékeink hatékonyabb védelmét eredményezhetik. Az elkövetkező évek gyakorlata mutatja majd meg, hogy a bekövetkező változások hatékonyabbá teszik-e természeti értékeink megővését.

Böhm András

Vásároljon az MME Természetbarátok Boltjában!

Az itt árusított termékekből származó haszon 100%-ban a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület munkáját segíti.

A bolt címe: Budapest, XIII. kerület, Katona József u. 35.

Nyitva tartás: H-P: 8.00–16.00, Tel.: (1) 270-2920

Termékeinket a fenti címen személyesen megvásárolhatja, vagy az MME titkárságától megrendelheti. Postai szállítás esetén a küldeményt postaköltség terheli. A postai szállítás során keletkezett esetleges károkért nem vállalunk felelőséget! Küldeményeinket általában pár napon belül postázzuk, de torlódás esetén 2-3 hét is lehet a várakozási idő.

Megrendelés levélben: MME 1121 Budapest, Költő u. 21., telefonon: 1/275-6247, faxon: 1/275-6267, e-mailben: mme@mme.hu

Termék megnevezése	Fogyasztói ár	MME-tagoknak	Termék megnevezése	Fogyasztói ár	MME-tagoknak
Ruházat			Egyéb termékek		
teniszpóló MME logó hímzéssel, khaki és fehér színben, méret: M, L, XL, XXL	1900	1700	Madárhang Kalauz (3 db kazetta+ füzet)	1800	1600
teniszpóló, khaki és fehér színben, méret: M, L, XL, XXL	1700	1500	Madárdalok a kertben CD	2000	1800
sokszobes mellény, bélelt, zöld színben MME logó hímzéssel, méret: M, L, XL, XXL	6000	5400	Madárdalok Magyarországon CD 1.	2000	1800
sokszobes mellény, bélelt, zöld színben, méret: M, L, XL, XXL	5400	4800	Madárdalok Magyarországon CD 2.	2000	1800
sokszobes mellény, béleletlen, zöld és bézs színben MME logóval, méret: XL, XXL	5700	5100	Madárdalok Magyarországon CD 3.	2000	1800
sokszobes mellény, béleletlen, zöld és bézs színben, méret: XL, XXL	5400	4800	a 3 CD együtt	5000	4500
kertészruha (nadrág, kabát), zöld, Madárbarát kert logó, méret: 44, 48, 50	7000	6300	A rákosi vipera védelme VHS, 40 perc	1000	900
két részes zöld esőkabát MME logóval, méret: L, XL, XXL, XXXL	2500	2200	Természetvédelem és vadászat VHS	3500	3500
gumicsizma, zöld, méret: 38, 40, 42, 44	3000	2700	Színek szárnyán – nappali lepkéink védelmében VHS	2000	2000
surranó, méret: 39-43	15 000	13 500	MME jelvény	270	250
Madárvédelmi berendezések			MME textil embléma	650	600
„B” típusú madárodú (cinegéknek)	2000	1800	Konus tájoló	2500	2250
„C” típusú madárodú (rozsdafarkúnak, légykapónak)	1500	1350	Konus Friend műanyag zsebiránytű	2000	1800
denevérodú	2400	2200	Konus gyerekiránytű	900	810
madáretető XL, méret: 54x39x35 cm, 12 kg	4000	3600	Konus Junior iránytű+ tájékozdási füzet	2000	1800
madáretető L, méret: 35x33x27 cm, 7 kg	2500	2250	fotóalbum (hagyományos), 280 x 305 mm, 50 oldal	3000	2700
madáretető S, méret: 18x16x19 cm	2000	1800	madárbarát kertes, madaras, lepkés motívumok zsebalbum, 100 db 10 x 15 cm-es kép	700	630
madáretető fagygyűgolyóhoz	1600	1440	kertes, madaras, lepkés motívumok	40 000	36 000
ablaketető	1500	1350	55 mm-es TS zoom-spektív állvánnyal	30 000	27 000
Határozók			TS zoom-spektív állvány	10 000	9000
Madárhatározó	6800	6300	TS 10x42 triplet távcső	49 000	44 000
Útmutató az európai énekesmadarak határozásához	1500	1500	8x42 AW Soligor távcső 49385	23 000	22 000
Madarak Magyarországon	550	500	ALTO termékek		
Denevérhatározó	500	450	Kís hátizsákok		
Kisemlősök	850	700	Garda 20	10 000	9000
Természetkalauz sorozat			Garda 20x	12 800	11 500
Emlősök	1800	1600	Alpamayo 29	14 900	13 400
Cserjék	1800	1600	Alfa 30	14 400	12 960
Élővilág Könyvtár (kishatározók)			Hátizsákok		
Úszó- és gázlómadarak	1990	1800	Mount 70	22 000	19 800
Vízi gerinctelenek	1990	1800	Sherpa 64	28 000	25 200
Bogarak	1990	1800	Sherpa 83	30 000	27 000
Cserjék	1990	1800	Nomád hátizsákok		
Egyszikűek	1990	1800	Nomád 20	9000	8100
Kétszikűek I.	1990	1800	Nomád 28	10700	9630
Gombák I.	1990	1800	Nomád 65	14 600	13 140
Témám a természet (Muray Róbert)	7000	7000	Nomád 74	16 000	14 400
Schmidt Egon könyvei			Nomád 78	18 000	16 200
Madarak Budapesten	1600	1440	Turista- és barlangászfelszerelés		
A kertek lakói	1690	1520	Start lábszárvédő	4400	4000
Állati érdekességek	1690	1520	Dolomit lábszárvédő	4900	4410
Madárlélektan	400	400	Komfort+ lábszárvédő	5700	5130
Vízvilág	400	400	Ponchó	14 000	12 600
Legszebben éneklő madaraink	400	400	Compact övtáska	2300	2100
Csodálatos madárvilág	500	450	Mobil övtáska	2800	2600
Tollas énekművészek	1500	1300	Mobil 2 övtáska	2100	2000
Hol laknak az állatok?	1500	1300	Marathon övtáska	4800	4320
Képeslapok			Marathon 2x övtáska	6900	6210
bármely 5 db képeslap együtt	180	160	Barlangász overál	18 000	16 200
			Barlangász alöltözet	13 800	12 420
			Biciklis táska (3 részes)	15 000	13 500
			Grizzly trekking-nadrág	19 000	17 100
			Sánta Óz lecipzárasható szárú trekking-nadrág	19 000	17 100
			Bivaksátor, 1 sz.	23 000	20 700
			Bivaksátor, 2 sz.	28 000	25 200
			Hosszú utazás trekking-nadrág	17 000	15 300

IV. Tatai Vadlúd Sokadalom

Mint arról korábban hírt adtunk, 2004. november 26-28. között rendezték meg a madarászok és természetbarátok immár hagyományossá vált nagy találkozóját, a IV. Tatai Vadlúd Sokadalmat.

Szerencsére rengeteg mindennel kellett számolnunk – kezdte a tájékoztatást Csonka Péter, a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság munkatársa, aki a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Komárom-Esztergom megyei Csoportjának tagjaként volt a rendezvény egyik fő szervezője.

A madár- és természetvédelem nyílt napján mintegy 1000-1200 látogató vett részt, így a versenyzőkkel együtt közel 1500 ember fordult meg november utolsó hétvégéjén a tatai Öreg-tó partján. A tesztköpös, távcsöves madármegfigyelés mellett egész nap folyamatos madárgyűrzési bemutató is volt a tóparton. Rengeteg érdeklődő kereste fel az MME által 2000-ben újtárra indított-Madárbarát Kert program információs sátrát. Itt nemcsak kiadványokat vásárolhattak, hanem gyakorlott szakemberek által adott hasznos tanácsokat is kaphattak a program résztvevői, valamint a madárbarát kertek iránt érdeklődők. Mindezek mellett egyéb természetvédelmi kiadványokkal, különböző optikai eszközök tesztelési lehetőségével, madarakat ábrázoló csodálatos festménykiállításal, s nem utolsósorban az elmaradhatatlan forralt borral és meleg teával kedveskedtünk mindenkinek, aki kilátogatott rendezvényünkre. Külön öröm volt találkozni olyan pedagógusokkal, akik a különböző iskolák, szakkörök számára vásárolták plakátjainkat, kiadványainkat.

Az egész hétvégét felölő rendezvény másik részében a szakmai programok már pénteken este megkezdődtek. Horváth Zsolt, az MME ügyvezető igazgatójának megnyitóbeszéde után Csonka Péter főszerző vette át a szót, és tájékoztatta a jelenlévőket a verseny szabályairól és a „Sokadalom” filozófiájáról.

Az előadások sorát Imre Tamás természetfotós, a FotoArt magazin szerkesztőbizottságának tagja kezdte egy természet-

fotó-montázzsal, utána Nagy Károly, az MME Monitoring Központjának vezetője aktuális programokat mutatott be; a nap zárásaként Kóczy Szabolcs jóvoltából egy indiai madarásztúra élménybeszámolóját nézhették és hallgathatták meg az egybeültek.

Szombat reggel öt órától lehetett regisztrálni a negyedik tatai madarászversenyre, ami reggel hattól este hatig zajlott Tata város térségében lehatárolt belterületi részén – folytatta beszámolóját Csonka Péter. A nap folyamán 28 csapat tudása és kitartása méretetett meg. Ebben nemzetközivé vált az esemény, mivel egy kanadai madarász mellett egy osztrák csapat is nevezett. Összesen 96 faj került elő a 12 órás verseny során. Ezen fajok közül kiemelkedik azonban egy, nevezetesen a kis lilik, amelynek előfordulása a tatai Öreg-tavon fantasztikus dolog. Egy kis kitérő után érthető lesz, hogy miért.

A kis liliknek (*Anser erythropus*) a II. világháborúig több ezer példánya fészkel Skandináviában. Ma ez a szám mindösszesen 40, azaz negyven példány! Ez az összeurópai állomány. 1995-ben Finnországban mindössze egy pár fészkelő kis liliket találtak! Döbbenetes adat... A norvég, svéd és finn természetvédelmi egyesületek a Világ Vadvédelmi Alap (WWF) támogatásával 1986 óta kutatják a katasztrófális csökkenés okát. A műholdas rádióadókkal végzett nyomkövetéssel arra a következtetésre jutottak, hogy a kis lilik őszi vándorlási útvonalának óriási kiterjedése (a madár egészen Oroszország keleti határáig, illetve délre akár Törökországig is elvándorol), a telelőterületen más lúdfajoktól való elkülönülése, és nem utolsósorban a vándorlási útvonalán és telelőhelyein (vagyis a nem védett helyeken) történő vadászat miatt jutott a madár oda, hogy a szakemberek szerint e faj 10-20 év alatt végleg eltűnhet a Föld színéről. Szomorú szembesülni azzal a ténnyel, hogy egy faj a közvetlen kipusztulás szélén legyen, és mindez tulajdonképpen a szemünk láttára következzen be.

Mindezek után nem meglepő, hogy az idén először meghirdetett „A Sokadalom Faja” elnevezésű versenyben a kis lilik lett a győztes, a fajt megtaláló Nagy Tamás, aki mellesleg a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság munkatársa és az MME Vízi-madár-védelmi Szakosztályának elnöke, a szervezők által felajánlott The EBCC Atlas of European Breeding Birds című kiadványt vehette át.

A 12 órás madarászverseny végeredménye:

- I. helyezett 77 fajjal: Ecsedi Zoltán, ifj. Oláh János, Tar János
 - II. helyezett 75 fajjal: Horváth Gábor, Kóta András, Selmeczi Kovács Ádám
 - III. helyezett 74 fajjal (4 hang): Cser Szilárd, Faragó Ádám, Gál Szabolcs
- Szombaton este fél héttől a Vízi-madár-védelmi Szakosztály rendkívüli taggyűléssel, majd fél kilenctől Hetényi Tamás polgármester úr részvételével az eredményhirdetéssel folytatódott a rendezvény.

Az előadások sorát ekkor Pénzes László kezdte, aki a másnapi bősi túrához kívánt kedvet csinálni, Hadarics Tibor pedig a Nomenclator Bizottság munkáját ismertette. Az esti programsorozat ifj. Oláh János venezuelai útibeszámolójával ért véget.

Köszönjük támogatóinknak és a program résztvevőinek, hogy segítségükkel ezzel a-nagyon jól sikerült rendezvénnyel zárhattuk Tatán a fesztiválok sorát!

Jövőre is mindenkit szeretettel vár a Tatai Vadlúd Sokadalom!

A részletes beszámoló, fajlista, eredmények az MME Komárom-Esztergom megyei Csoportjának honlapján érhető el (www.mme-komarov.hu).

Támogatók: Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Észak-dunántúli Vízügyi Igazgatóság, FiwiHűt Kft., Solum Rt., Travertino Kft., Tatai Mezőgazdasági Rt., Tata Város Önkormányzata, Öreg-tó Klub Hotel

Az interjút készítette: Bolla Adrienn

Sok lúd sas is győz

A rétisas (*Haliaeetus albicilla*) értékes vizes élőhelyeink, ártéri erdeink, természetes és mesterséges vízállásaink, halastavaink féltve őrzött ritkasága. Itt költ, itt szerzi meg táplálékát, ami leggyakrabban a vízhez kötődő állatfajokból, halakból, teknősökből, vízimadarakból áll. A rétisas azonban – mint tudjuk – nem a legügyesebb vadász, ezért (különösen az őszi és a téli időszakban) táplálékának jelentős részét az elpusztult állatok tetemei jelentik. Közismert, hogy a nagy téli vízimadár-gyülekezések nagy vonzerőt gyakorolnak a rétisasokra, hiszen a nagy tömegekben nagyobb valószínűséggel fordulnak elő legyengült vagy sebzett példányok, amelyeknek elejtésére nagyobb esélye van, mint az egészségesek elfogására. Ez év januárjának elején éppen a Rétszilasi-halastavak Természetvédelmi Területen végeztem megfigyeléseket. A védett területen – amely 1997-től a ramsari egyezmény jegyzékében is szerepel – évek óta tilos a vízivad vadászat. A kímélet eredményeképpen több ezer, egyes szezokban több tízezer vadlúd is pihen a tavakon. A közelmúltban a réti 2-es tavon mederkotrásokat végeztek, és a kikotort mederanyagot több száz méter hosszú szigetek formájában a medencében hagyták. A zavartalanságot biztosító pihenőhelyet hamar felfedezték

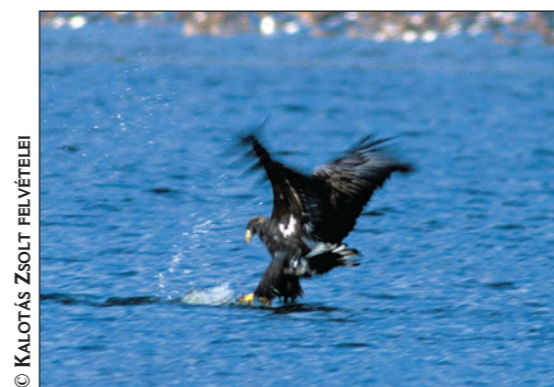
a vízimadarak. A vadludak – elsősorban a nyári ludak (*Anser anser*), – a tőkés récék (*Anas platyrhynchos*) és a sirályok időszakonként hatalmas vegyes tömegekben pihennek itt. Ezt a színes madárgyülekezést szemléltem, amikor váratlan riadalom keletkezett a sokadalomban, és az egész madárcsapat nagy robajjal a levegőbe emelkedett. Ekkor vettem észre, hogy egy öreg rétisas jelent meg a színen, amely kezdetben rémült vadlibák között keringett. Rövidesen kiszemelt magának egy vízen maradt nyári ludat, majd támadni kezdte. Alig több mint három perc alatt kb. 10-12 zsákmányolási kísérletét figyelhettem meg. A rétisas a nap irányából a vadliba fölé került, majd 10-12 méter magasból, mintegy 70 fokos szögben, előrenyújtott lábakkal vágott rá. A nyári lúd számára a védekezésnek csak egyetlen módja maradt. Mielőtt a rétisas elérte volna, az utolsó pillanatban mindig hirtelen a víz alá bukott, így a sas csupán „hűlt helyére” csaphatott. A ragadozó a becsapások alkalmával mellig a vízbe merült, de minden alkalommal kiemelkedett. A liba nagyon ügyesen lavírozott, mindig hátrafelé vagy oldalt tért ki a támadás elől. Ha előre menekült volna, a sas egészen biztosan elérte, hiszen az támadásának végső fázisában már az eldobott kő gyorsaságával – és tehetetlenségével – ért a vízbe. Végül is a támadó belefáradt a sikertelen kísérletekbe, és elhagyta a színteret. A szétszéledt vadludak egy órán belül visszatértek. A folyamatosan támadott nyári lúd is kiűzött a szigetre. Szemlátomást nem volt sérült, valószínűleg más

oka volt, hogy a sas megjelenésekor nem követte társait a levegőbe.

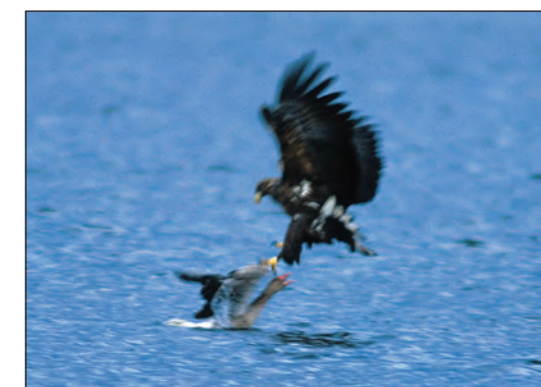
Életem során egy alkalommal volt még részem hasonló látványban. 1985 igen szigorú telén egy legyengült vetési lúd (*Anser fabalis*) került hozzánk, amelyet kb. két hetes felerősítést követően – már sokkal enyhébb időjárási körülmények között – szabadon kívántunk engedni a Dunán. A repatriáció helyéül a Dombori átrakó kikötő alatti Duna-szakaszt néztük ki. Az elengedett vadlúd mintegy 30 méteres repülés után leszállt a vízre. Ekkor váratlanul – szinte varázstszerűen – egy rétisas jelent meg, és azonnal támadni kezdte védencünket. Ugyanazzal a módszerrel támadott, mint rétszilasi fajtársa. Három vagy négy sikertelen támadást figyelhattunk meg, amikor a vetési lúd és az őt támadó ragadozó is eltűnt a Duna kanyarulatában. Akkor és ott meg voltam győződve arról, hogy a sas végül elkapta a ludat, de erről nem tudtunk megbizonyosodni.

Megfigyeléseim megerősítik azt a véleményét, hogy a rétisasok a megbetegedett, legyengült vagy sebzett példányokat emelik ki a madártömegekből, ilyenformán valóban a természetes szelekció eszközeiként kell minősítenünk őket.

Kalotás Zsolt

© KALOTÁS ZSOLT FELVÉTELEI

ÁTTELELŐ BÖLÖMBIKÁK

Ha író-olvasó találkozók alkalmával valahogy szóba kerül a bölömbika, mindig megkérdezem a gyerekektől, tudják-e, milyen állatról van szó. Nagy kár, hogy nem jegyeztem fel a válaszokat, mulattató, de egyben tanulságos csokrot lehetett volna összeállítani belőlük. Volt, aki habozás nélkül, talán a bikára gondolva emlősállatra tippelt, de akadt olyan is, aki énekesmadarat sejtett a valóban furcsa név mögött. De volt olyan találkozó is, ahol az egyik fiú kapásból rávágta:

– Egy rejtett életű gémféle!

Jobban nem is fogalmazhatott volna, és amikor megkérdeztem, honnan szedi madártani ismereteit, kicsit meghökkenve, de egyúttal örömmel hallottam a választ:

– Egon bácsi egyik könyvében olvastam erről a madárról.

Az ilyen válaszok hallatán mindig örülök, hogy könyvírásra adtam a fejem.

A bölömbika valóban rejtett életű madár, de nyugodtan használhatnám vele kapcsolatban a titokzatos jelzőt is. Ritkán látni, inkább csak a hangját hallani a nagy, összefüggő nádasok mélyéről. Ez a talán „pü-bum”-mal visszaadható furcsa hang ugyan a legkevésbé sem hasonlít a bika bögézésére, de kétségkívül nagyon jellegzetes, és semmilyen más hazai madár hangjával nem lehet összetéveszteni. Nem túlságosan hangos, de átható hang, akár több kilométerre is elhallatszik.

A madarat bummogás közben még ritkábban látni, ezért régebben azt hitték, hogy csőrét a vízbe dugva idézi elő a tompa han-

got. Valójában előrehajol, tápcsatornáját felfújja, ami a rezonanciát segíti, és így kiáltja világgá a „pü-bum”-ot. Ha valakinek szerencséje van és egészen közel áll a jelenlétéről mit sem sejtő madárhoz, hallhatja azt is, amint kétszer vagy háromszor összekattintja a csőrét, mielőtt „böm-bölni” kezdene.

Aki megpróbálja utánozni ezt a hangot és kis gyakorlattal el is sajátítja, becsaphatja, közelebb csalogathatja a madarat. Különösen a február derekától kezdődő párosodási időszakban válaszolnak és közelednek a hímek, amelyek riválist sejtene a hang mögött. Látni persze ilyenkor is ritkán lehet őket, mert a bölömbika nagyon ért ahhoz, hogy a nádszálak között kapaszkodva mozogjon. Nyíltan csak ritkán mutatkozik.

Ha felrepül, hogy helyet változtasson, alacsonyan száll a nád felett, és mielőbb újra a sűrűbe hull.

Tulajdonképpen vonuló madár, az állomány nagy része ősszel dél felé repül, és a Földközi-tenger környékén, Európa déli felén és Észak-Afrikában tölti a téli hónapokat. De minden évben akadnak, nem is kevesen, akik megpróbálkoznak az átteleléssel. Ez aztán a mindenkori időjárástól függően vagy sikerül vagy nem. A Velencei-tó déli csücskében sok évvel ezelőtt szomorúan láttam azoknak a szerencsétlen bölömbikáknak a tetemeit, amelyek teljesen lesóványodva feküdtek az úgynevezett lihogók mellett. Ezek az átlagos teleken fagymentes nyílások jellemzők a Velencei-tóra, de hosszan tartó és kemény fagyok idején előbb vagy utóbb szintén jég alá kerülnek. Az átteleléssel próbálkozó madarak az utolsó pillanatig mellettük lesték a zsákmányt, aztán ott pusztultak el az egyre szűkülő, majd az utolsó fagyos éjszakán teljesen eltűnő nyílás szélén.

Szerencsére akadnak olyan helyek, éppen a Velencei-tó környékén is, ahol a víz a tél minden próbálkozása ellenére jégmentes marad. A Dinnyési-Fertőtől nem messze, Elza-major közelében egy árokban tisztított szennyvíz folyik, és a legelőn szétterülve télen is „üzemelő” gőzölgő vízfelületet képez. Amikor 2003 februárjában arra jártam, a nádszegély mentén a hóban ott láttam a bölömbika jókora lábnyomait. Szerencsére át is vészelt a telet, mert március első napjaiban ugyanott már bummogni hallottam...

Schmidt Egon

Az idézett könyvrészlet mellett sok további érdekességet talál az olvasó Schmidt Egon és Kalotás Zsolt közelmúltban megjelent könyvében, amely „A vadludak vízre szállnak” címmel az Új Ember Kiadó gondozásában jelent meg.

© KALOTÁS ZSOLT

Válogatás 2004 legérdekesebb madártani megfigyelései közül

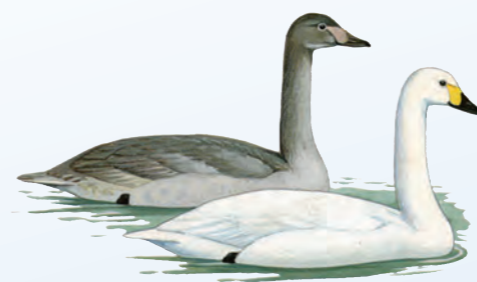
A következőkben rövid áttekintést szeretnénk nyújtani 2004 legérdekesebb faunisztikai megfigyeléseiből. Az itt következő – Magyarországon jórészt nagyon ritkán előforduló – madárfajok adatai a Nomenclator Bizottság által hitelesítendő. Ezen adatok hitelesítése legtöbb esetben még nem történt meg – vagy azért mert a Nomenclator Bizottság még nem bírálta el véglegesen az egyébként beküldött adatot, vagy mert a megfigyelésről még nem érkezett részletes jelentés –, ezért az adatok csak tájékoztató jellegűek, így sem az előfordulás pontos időpontját, sem a megfigyelők nevét nem közöljük, utóbbit már csak azért sem, mert nem akarjuk elvenni az önálló publikálás lehetőségét senkitől sem.

JANUÁR

elején két öreg kis hattyút (*Cygnus columbianus bewickii*) láttak a Sumonyi-halastavakon, január végén pedig többször is láttak egy örvös ludat (*Branta bernicla bernicla*) Nagyhegyes környékén.

FEBRUÁR

folyamán néhány esetben énekes hattyúkat (*Cygnus cygnus*) észleltek a Ráckevei-Dunán.

kis hattyú

MÁRCIUS

második hetében három öreg kis hattyút (*Cygnus columbianus bewickii*) tartózkodott a Hortobágyi-halastavon, a hó közepén pedig a Sumonyi-halastavon láttak két öreg példányt (ezek nem kizárt, hogy ugyanazok a madarak, amelyek már január elején is megpihentek ott). A hónap

első felében felbukkant egy vörös ásólúd (*Tadorna ferruginea*) Ártánd közelében. Március utolsó hetében egy öreg kis liliket (*Anser erythropus*) láttak a Fertő közelében, a Ferencmajori-halastavakon pedig ebben az időszakban egy tojó kékcőrű réce (*Oxyura leucocephala*) került szem elé, a hónap utolsó napján az Egerszalóki-víztárolón viszont egy halcsontfarkú récét (*Oxyura jamaicensis*) figyeltek meg (ennek az Európába Észak-Amerikából betelepített és egyes helyeken erősen terjeszkedő fajnak ez a hetedik előfordulása hazánkban). Március végén két nap eltéréssel két helyen is döggkeselyűket (*Neophron percnopterus*) láttak Magyarországon: először Nagykanizsa közelében figyeltek meg két átszíneződő példányt, majd Szentendre mellett bukkant fel újfent két madár (elfogadásuk esetén ezek lesznek a faj tizenegyedik és tizenkettedik hazai adatai).

ÁPRILIS

elején Besenyőtelek határában egy subadult rózsás gödényt láttak (*Pelecanus onocrotalus*). A hónap első felében Jászberény közelében egy átszíneződő pusztai sas (*Aquila nipalensis*) tartózkodott néhány napig. A hó közepén a Tápíószecső melletti halastavaknál egy hím citrombillegetőt (*Motacilla citreola*), a Ferencmajori-halastavaknál pedig egy

rózsás gödény

MÁJUS

elején egy öreg kenti csért (*Sterna sandvicensis*) észleltek a Velencei-tónál. Május második hetében egy öreg Bonapartepartfutó (*Calidris fuscicollis*) került szem elé a Fertő közelében (ennek az észak-amerikai fajnak ez a negyedik hazai előfordulása), majd ugyanezen a héten egy hím citrombillegetőt (*Motacilla citreola*) is

fekete sast (*Aquila clanga*) észleltek. Április közepén a Kis-Balaton ugyanazon területén, ahol 2003-ban először sikerült bizonyítani a faj fészkelését, ismét észleltek egy éneklő hím berki posztát (*Cettia cetti*), május elején pedig a Kis-Balaton egy másik helyén is észleltek egy éneklő madarat. Április végén a Hortobágyon egy öreg vándorpartfutó (*Calidris melanotos*) került szem elé. Az április végétől május első hetéig Biharugrán tartózkodó rózsás gödény (*Pelecanus onocrotalus*) május közepén a Begécsi-víztárolón is felbukkant.

láttak Apaj-pusztán, egy nappal később pedig egy vándorpartfutó (*Calidris melanotos*) tűnt fel a szegedi Fehér-tavon. Május közepén egy feketeszárnyú széki-csért (*Glareola nordmanni*) láttak a Hortobágyon, majd pár nap múlva egy öreg nászruhás terekcankót (*Xenus cinereus*) Hajdúszoboszló közelében, a következő napon ugyanezen a helyen egy másik – nem nászruhás – terekcankó is madárszok elé került. Május utolsó hetében szem elé került egy karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*) a Rétszilasi-halastavak közelében, Apajon pedig ugyanebben az időben egy pásztorgémet (*Bubulcus ibis*) láttak, és ugyancsak egy pásztorgém tűnt fel a hó vége felé Pusztaszer közelében is.

pásztorgém

JÚNIUS

első hetében egy öreg világos színváltozatú ékfarkú halfarkast (*Stercorarius parasiticus*) láttak a Hortobágyi-halastavon, ugyanebben az időpontban a Kiskunlacháza melletti egyik bányatavon pedig egy nászruhás jeges búvárt (*Cavia immer*) figyeltek meg (a jeges búvárnak ez a hetedik előfordulása Magyarországon). Június második hetében egy hím kucsmás sármány (*Emberiza melanocephala*) bukkant fel Tállya közelében, a madár folyamatosan énekelt és revírt tartott, sőt több mint egy hónapig a területen tartózkodott (a kucsmás sármánynak ez volt a hatodik előfordulása hazánkban). A hónap közepén egy vándorpartfutót (*Calidris melanotos*) láttak a Hortobágyon, a hónap vége felé pedig egy pusztai sas (*Aquila nipalensis*) bukkant fel Darassa-pusztán. Június végén a Kis-

Balatonon (ugyanott, ahol 2003-ban a faj költött) észleltek egy éneklő hím berki poszátát (*Cettia cetti*), két héttel később pedig látták is ugyanitt a madarat.

JÚLIUS

első napján egy kis flamingó (*Phoenicopterus minor*) tűnt fel a Hortobágyon, majd tíz nap múlva nyilván ugyanezt a madarat észlelték a Duna-Tisza közén

bütykös ásólúd

is (Böddi-szék is) (a kis flamingónak ez az első hazai előfordulása, a madár valószínűleg állatkerti szökevény lehet, bár Dél-Európában vannak vad eredetűnek elfogadott adatai is). Július első felében a bütykös ásólúd (*Tadorna tadorna*) újabb, immár negyedik fészkelését sikerült bizonyítani Magyarországon: egy kilencfőkás családot láttak Mikepércs közelében. A hónap első hetében egy öreg sarki csér (*Sterna paradisaea*) tűnt fel a Fertő közelében (elfogadása esetén ez lesz a faj tizedik hazai előfordulása), ugyanott és ugyanakkor egy öreg világos színváltozatú ékfarkú halfarkas (*Stercorarius parasiticus*) is megfigyelésre került, ezt a halfarkast néhány nappal később ugyanott ismét látták. Július közepén egy tojó nagy bukót (*Mergus merganser*) két fiókával láttak és fényképeztek a Dunakanyarban (a fajnak ez az első költése Magyarországon). Július harmadik hetében egy öreg vándorpartfutót (*Calidris melanotos*) láttak a szegedi Fehér-tavon, a hónap utolsó hetében pedig Tapolcán ismét megfigyelték valószínűleg ugyanazt a hím

nagy halfarkas

karmazsinpirókot (*Carpodacus erythrinus*), amelyik már néhány éve nyáron rendszeresen felbukkanik ebben a tapolcai utcában (idén végre bizonyító fényképeket is sikerült róla készíteni).

AUGUSZTUS

első hetében egy terekcankó (*Xenus cinereus*) tartózkodott a nagyhegyesi Elepi-halastavakon, a hónap közepén pedig a kabai cukorgyár ülepítőtávain láttak egyet. A hónap első hetében egy öreg vándorpartfutó (*Calidris melanotos*) bukkant fel ismét, ezúttal Fertőújlak közelében, a következő napokban pedig a Hortobágyi-halastavon egy laposcsőrű víztaposót (*Phalaropus fulicarius*) láttak. A hónap második hetében egy citrombillegető (*Motacilla citreola*) bukkant fel a Szegedi-Fertőn. Augusztus közepén néhány napig egy pásztorgém (*Bubulcus ibis*) tartózkodott a Csaj-tavon, a hónap második felében pedig egy nílusi ludat (*Alopochen aegyptiacus*) fényképeztek a Bősárkány melletti hansági élőhely-rekonstrukciós területen (ez a negyedik előfordulása a fajnak Magyarországon).

SZEPTEMBER

lelelejen egy fiatal ékfarkú halfarkast (*Stercorarius parasiticus*) észleltek Fertőújlak közelében, néhány nap múlva pedig a Hortobágyi-halastavon egy laposcsőrű víztaposó (*Phalaropus fulicarius*) került szem elé. A hónap első hetében egy nagy halfarkas (*Stercorarius skua*) tartózkodott két napig a szegedi Fehér-tavon (hetedik hazai adat). Szeptember második hetében egy fakó keselyű (*Gyps fulvus*) körözött be a hortobágyi Nyíró-lapos fölé, és ezen a héten bukkant fel először a hansági élőhely-rekonstrukciós területen az a fekete sas (*Aquila clanga*), amelyet az ősz folyamán még többször is megfigyeltek ott. A hónap közepén ezen a Bősárkány melletti élőhely-rekonstrukciós területen rövid időre egy pusztai sas (*Aquila nipalensis*) is szem elé került. Ugyancsak a hónap köze-

pén Zalaszentmihály közelében egy hím citrombillegetőt (*Motacilla citreola*) láttak. Szeptember utolsó hetében a Szegedi-Fertő felett két fiatal héjasast (*Hieraaetus fasciatus*) észleltek (az adat hitelesítése esetén ez lenne a negyedik előfordulása a fajnak hazánkban), a Ferencmajori-halastavakon pedig egy laposcsőrű víztaposó (*Phalaropus fulicarius*) bukkant fel ebben az időszakban. A hónap utolsó hetében rengetegen megfigyelték és fényképeztek azt a fiatal cankópartfutót (*Tryngites subruficollis*), mely az Apaj melletti halastavaknál tűnt fel, és még október első hetében is ugyanott tartózkodott (ennek az észak-amerikai fajnak ez a negyedik hazai előfordulása). Szeptember utolsó hetétől november közepéig egy öreg téli tollazatú ezüstsírlay (*Larus argentatus*) tartózkodott a Balatonon, a balatonfenyvesi partszakaszon.

OKTÓBER

elején egy vándorfűzikét (*Phylloscopus inornatus*) fogtak és gyűrűztek Gyömrő belterületén (ennek a szibériai fajnak ez a hetedik előfordulása hazánkban). Október második hetében egy Magyarország faunájára új madárfajt, egy Baird-partfutót (*Calidris bairdii*) figyeltek meg nagyon sokan az Apaj melletti halastavakon (ez az észak-amerikai faj már régóta „kísértett” hazánkban, több nem hitelesített, el nem fogadott megfigyelése volt korábban; az adat Nomenclator Bizottság általi elfogadása esetén ez lesz az első bizonyított hazai előfordulása). A hónap közepén Nyíregyháza közelében két fekete sast (*Aquila clanga*), Mikepércs határában egy laposcsőrű víztaposót (*Phalaropus fulicarius*), Tiszaeszlárnál pedig egy nílusi ludat (*Alopochen aegyptiacus*) láttak. Néhány nappal ezen előfordulások után egy átrepülő döggkeselyű (*Neophron percnopterus*) került szem elé Kapuvártól északra. A hónap harmadik hetében többször észleltek vörös ásóludakat (*Tadorna ferruginea*) a Dinnyési-Fertőn, az utolsó héten pedig Fertőújlak közelében is felbukkant egy öreg tojó példány, amely egészen november közepéig ott tartózkodott. Október utolsó napjaiban egy

berki poszátá

berki poszátát (*Cettia cetti*) fogtak és gyűrűztek Fenékpusztán, a Szársomlyón pedig egy sövénysármányt (*Emberiza cirillus*) figyeltek meg.

NOVEMBER

első napjaiban egy téli tollazatú lilebíbicet (*Chettusia gregaria*) láttak Fertőn (tizenegyedik hazai előfordulás). Pár nappal később a tömördi gyűrűzőtáborban egy királyfűzikét (*Phylloscopus proregulus*) fogtak és gyűrűztek (ennek a szibériai fűzikefajnak ez az ötödik előfordulása Magyarországon). A hónap első hetében egy kis liliket (*Anser erythropus*) láttak és fényképeztek Fonyódnál a Balatonon. November második hetében egy öreg dolmányos sírlay (*Larus marinus*) tartózkodott a Virágoskúti-halastavon, ezt a madarat a hónap közepén az Elepi-halastavon is megfigyelték. E hónap második hetétől folyamatosan az Elepi-halastónál tartózkodik az a fekete sas (*Aquila clanga*), amely valószínűleg már évek óta visszájár ide telelni. A hónap második felében Kardoskúton is feltűnt egy öreg dolmányos sírlay (*Larus marinus*). November harmadik hetében a pusztaszeri Búdós-széken egy vörös ásóludat (*Tadorna ferruginea*) láttak, de ekkor bukkant fel Siófoknál a Balatonon az a két fekete hatyú (*Cygnus*

kis lilik

atratus) is, amelyek aztán egész novemberben és decemberben a környéken tartózkodtak. Ugyanebben az időszakban a tatai Öreg-tónál egy örvös ludat (*Branta bernicla*), Keszthelynél a Balatonon pedig egy kékcőrű récét (*Oxyura leucocephala*) figyeltek meg. A hónap vége felé a tatai Öreg-tavon két öreg kis liliket (*Anser erythropus*), az Elepi-halastónál pedig egy örvös ludat (*Branta bernicla*) észleltek. A Székesfehérvár melletti Vörösmartyhalastavakon november végén feltűnt két öreg és három fiatal kis hatyú (*Cygnus columbianus bewickii*), valószínűleg ezek az öreg madarak időztek több hétig ugyanezen a területen két évvel ezelőtt is (akkor négy fiatal madár volt a családban). November folyamán több csüllöt (*Rissa tridactyla*) is láttak a Balatonon: a hónap legelején egy fiatal madár bukkant fel Balatonföldvárnál, majd a hónap második és harmadik hetében többször megfigyeltek egy szintén fiatal madarat a szántódi révnél, ehhez a madárhoz a hónap közepén rövid időre egy másik fiatal példány is csatlakozott, a hónap második hetében Badacsonytomajnál pedig egy öreg csüllöt is láttak.

DECEMBERBEN

karácsony előtt a Tihanyi-félsziget mellett láttak egy ezüstsírlayt (*Larus argentatus*), a hónap végén pedig Siófoknál látták ezt a fajt a Balatonon.

Összeállította: Hadarics Tibor

Köszönetet szeretnénk mondani a madarak valamennyi – név szerint a már említett okokból nem felsorolt – megfigyelőjének, hogy adataikat közkinccsé tették, és egyben szeretnénk felhívni a figyelmüket, hogy – amennyiben eddig még nem tették meg – a megfigyelések részletes dokumentációját mielőbb juttassák el a Nomenclator Bizottság titkárához (Dr. Hadarics Tibor, 9400 Sopron, Ív utca 14.). Az itt felsorolt adatok egyébként a Nomenclator Bizottsághoz beérkezett jelentésekből, az érdekes megfigyeléseket közlételevő SMS-hálózatból és a internetes oldalról származnak.

TÁBORI EMLÉK

Már majdnem beértem a táborba, amikor megpillantottam a három kamasz fiút. Szinte eltorzult arccal dobáltak göröngyöket egy tócsába, s közben hangosan kiabáltak.

Feljük kanyarodtam. Mire odaértem, „kellően” mérges lettem, és szinte kirobbant belőlem a szó.

– Mit műveltek itt? Miért zaklatjátok azt a szerencsétlen békát? Minek jöttetek természetvédelmi táborba, ha ilyeneket csináltok? Azonnal menjetek innen – kiáltottam egy szuszra, magamból kikelve.

Mindig kihoz a sodromból, ha azt látom, hogy az emberek védtelen állatokat bántalmaznak heccből, rosszul értelmezték felsőbbrendűségéből, utálatból.

Szemrevételeztem a tócsát, de a békát már nem láttam a zavaros vízben; remélhetőleg időben érkeztem.

A fiúk lehorgasztott fejjel, letörve elvonultak a tábor felé. Lassan utánuk ballagtam, immár higgadtan.

Vacsora után, kissé el is feledkezve erről az esetről, a sátram előtt ültem. A fotóstáskámban pakoláztam, amikor megállt előttem valaki. Az egyik fiú volt... Lassan felemeltem a tekintetem, és akkor megszólalt.

© GÖR ANDRÁS

– Tibi bácsi, ne tessen ránc a békás ügy miatt haragudni; megígérjük, hogy többet ilyen nem fordul elő.

– Rendben van, nem haragszom. De gondolatok csak bele, hogy az a szerencsétlen állat mit élhetett át.

Aztán a fiú elment, kicsit zavartan, feszengve. Miközben utána néztem, jóleső érzés áradt szét bennem. Becsültem a fiút bátorságáért, a bocsánatkérésért, s reménykedtem, hogy tényleg nem tesznek ilyet soha többé.

Matyikó Tibor

Rejtvény

MADARAT TOLLÁRÓL

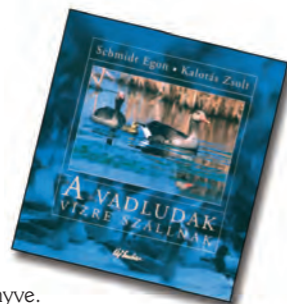
Kirándulás közben gyakran bukkanhatunk madártollakra. Némely tollak faji szintű meghatározása szinte lehetetlen, másokat viszont a kezdő madarászok is azonosíthatják (akár a határozókönyvek segítségével). Jelen feladványunk megfejtéseként beküldendő, hogy az itt bemutatott tollak mely madaraktól származnak.

A megfejtéseket **február 25-ig** várjuk az MME címére: 1121 Budapest, Költő u. 21.

A *Madártávlát* 2004. november–decemberi számában feladott rejtvényünk helyes megfejtése: A-5, B-4, C-3, D-2, E-1

Nyerteseink:
Bareith Zsuzsanna, Aparhant
Gárdián Dóra, Szeged
Hegedűsné Kis Tünde, Markaz

Nyereményük:
Schmidt Egon és Kalotás Zsolt
A vadludak vízre szállnak című könyve.
Gratulálunk!

LEGYEN MME-TAG!

Az egyesület aktív tagjai és szakemberei időt és fáradságot nem kímélve dolgoznak céljaink megvalósításában. Bizonyosak vagyunk abban, hogy tagjaink, partnereink méltán lehetnek büszkéek munkánkra, és elmondhatják, hogy az MME támogatásával jelentős mértékben hozzájárultak hazánk természeti értékeinek megővéséhez.

Tagjaink

- kézhez kapják a *Madártávlát* c. folyóiratot
 - részt vehetnek az egyesület rendezvényein
 - táborainkban, madárvártáinkban megismerkedhetnek a madár- és természetvédelem kérdéseivel
 - kedvezményesen hozzájuthatnak az MME saját kiadású könyveihez, plakátjaihoz, egyéb kiadványaihoz
 - lehetőséget kapnak arra, hogy kapcsolatot teremtsenek hasonló gondolkozású emberekkel
 - ismereteiket a madarokról kibővíthetik, elmélyíthetik
 - kedvezményesen látogathatják az MME érdekltségű területeket
 - az Interneten való jelenlétünknek köszönhetően részt vehetnek egy madarász-levelezőlistán
 - a családi tagságot választó tagok között minden év végén ajándékokat sorsolunk ki
 - 14 éven aluli tagjaink részt vehetnek a Madarász Suli programjaiban, szintén sorsolunk ajándékokat
 - élhetnek az Alapszabályban foglalt jogaikkal
 - kapcsolódhatnak az MME programjaihoz.
- MME belépési adatlap letölthető az egyesület honlapjáról, illetve igényelhető az egyesület címén: 1121 Budapest, Költő u. 21.
Tel.: 1/275-6247, Fax: 1/275-6267

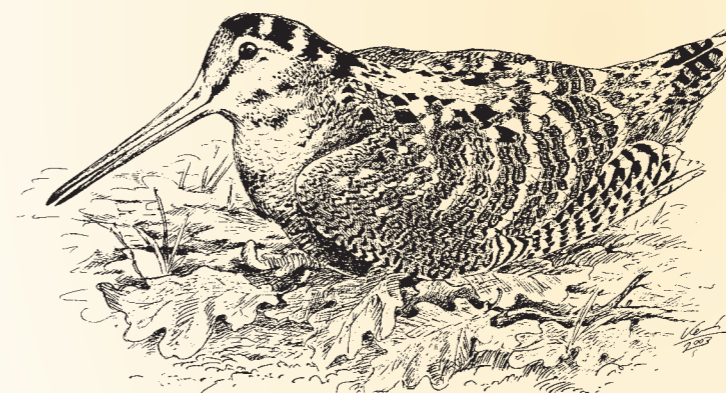
MADÁR TÁVLAT

A Madártávlátban ezúttal Kovács Tibor madárbarát grafikus munkáiból mutatunk be néhány kiváló illusztrációt.

Kovács Tibor
'98

Tőkés récék

Erdei szalonka

Fácánok

Kovács
2000

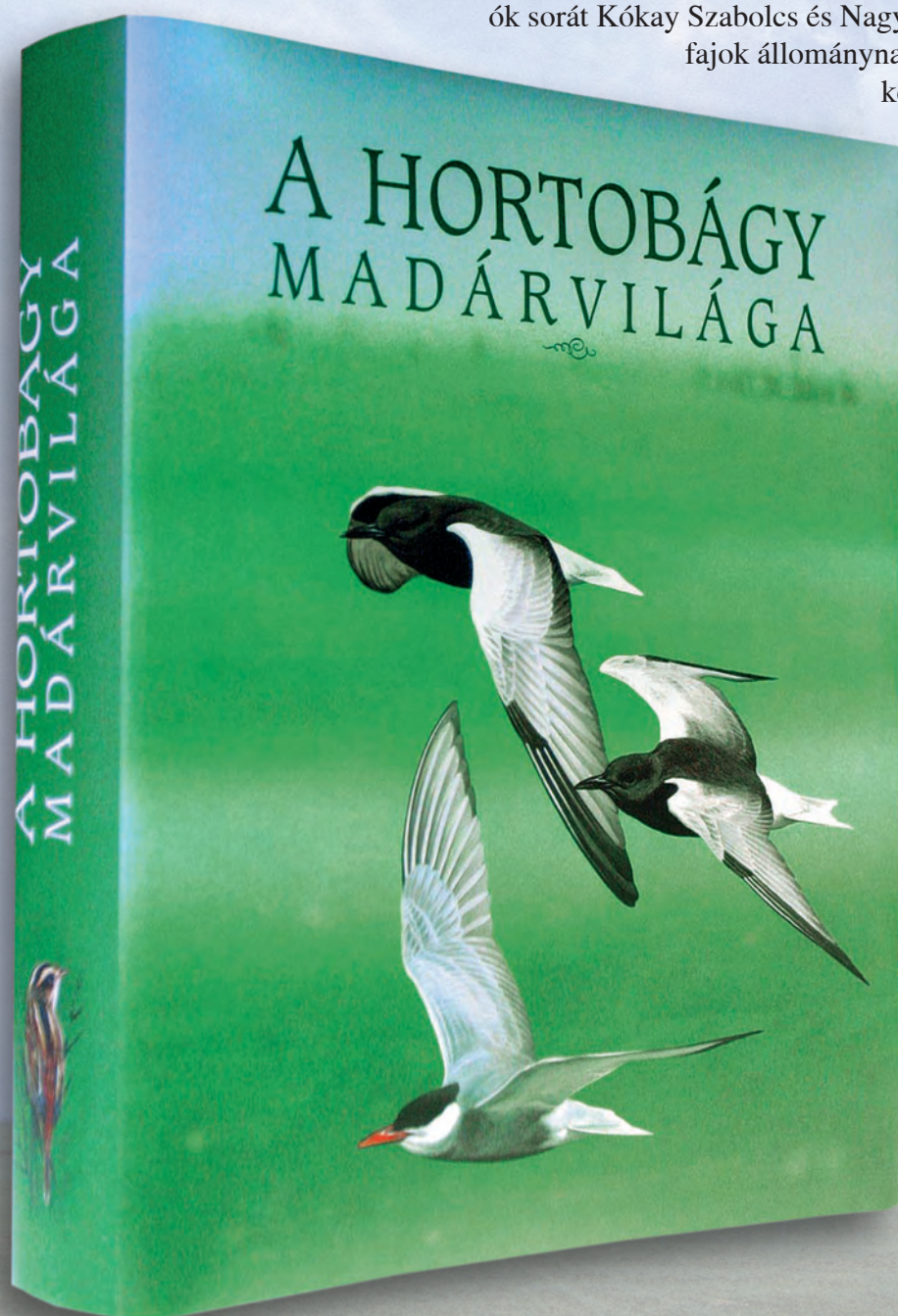
Megjelent

A HORTOBÁGY MADÁRVILÁGA

című kézikönyv

A régóta és sokak által várt impozáns könyv a Hortobágyi Nemzeti Parkban és a Hortobágy Természetvédelmi Egyesületnél dolgozó ötven madártani és természetvédelmi szakember kilenc éves munkájának eredménye. A kötetet Ecsedi Zoltán szerkesztette.

A 713 oldalas kézikönyv bevezető fejezeteiben ismerteti a Hortobágy kialakulását, éghajlatát, talajait és a madárélőhelyeit. Ezt követi a fajok leírása rendszertani sorrendben. Az *Elterjedés*, *Magyarországi előfordulás* alfejezetek mellett részletes bemutatásra kerül a *Hortobágyi előfordulás*, a *Vonulási mozgalmak*, a *Fészkelés* és az *Állománynagyság és védelem* is. A szerzők (Ecsedi Zoltán, dr. Kovács Gábor, ifj. Oláh János, Konyhás Sándor, Végvári Zsolt, Tar János, Gál András, dr. Juhász Lajos, Zöld Barna, Emri Tamás, Sándor István, Zeke Tamás, Szilágyi Attila, Gyüre Péter, Kapocsi István, Tar Attila, Kovács Gergely, dr. Endes Mihály, Dudás Miklós) írásaikhoz felhasználták a Hortobágyról eddig megjelent összes szakirodalmat, amit kiegészítettek a Hortobágy Természetvédelmi Egyesület által összegyűjtött – még nem publikált – madártani adatokkal is. A Hortobágyon regisztrált 334 faj többségéről egy vagy több fotót is bemutatnak a kötet 125 színes tábláján, továbbá élőhelyekről készült fényképeket is szép számban szerepeltetnek. Az illusztrációk sorát Kókay Szabolcs és Nagy Gyula grafikai egészítik ki. A fészkelő fajok állománynagyságát a szerzők színes elterjedési térképeken szemléltetik.

„Könyvünk a szó szoros értelmében madártávlatból vizsgálja ezt a lenyűgöző tájat. Beszámol arról, hogy a madarak közül kik lakják és kik látogatják, mikor és milyen mennyiségben a hortobágyi pusztát; hogyan élnek az egyes madárfajok és hogyan viszonyulnak itt az élettérhez és más fajokhoz, nem utolsósorban az emberhez, akinek keze nyomán formálódott ez az ősi sztyepp.” – Dr. Festetics Antal

Köszönjük mindenkinek, aki előfizetéssel segítette kiadványunk megjelenését, továbbá azoknak is előzetesen köszönetet mondunk, akik a könyv megvásárlásával támogatják a Hortobágyon végzett élőhelyvédelmi programunkat.

A könyv megrendelhető a Hortobágy Természetvédelmi Egyesületnél, www.hortobagyte.hu, 06/52-377-085; Budapesten megvásárolható az MME Természetbarátok Boltjában (XIII. Bp, Katona József u. 35.), a Zöld Boltban (V. Bp. Budapest, 1054, Vadász u. 29.); Debrecenben kapható a Csokonai és a Sziget Könyvesboltban.